

MILYEN JÖVŐ VÁR EURÓPÁRA A KORONAVÍRUS UTÁN?

*Krekó Péter
Győri Lóránt
Molnár Csaba
Takácsy Dorka*

2020. június

Tartalom

Tartalom	2
Előszó.....	4
Vezetői összefoglaló	5
Három forgatókönyv a jövőre	5
Progresszív válaszok a pandémiára: jó gyakorlatok	6
A közvélemény válasza a koronavírus-járványra.....	6
A „Progresszív paradicsom” kibontakozását segítő tendenciák:	6
A „bürokratikus Leviatán” forgatókönyvet valószínűsítő tendenciák:	7
A „sodródást” erősítő tendenciák:	7
Demokratikus és egyenlősítő jó gyakorlatok	7
Három lehetséges jövőkép Európa számára	10
A „scenáriók” definíciója.....	10
Dimenziók jellemzése	11
Szenáriók.....	13
Szenárió 1: Progresszív paradicsom: Jóléti és demokratikus expanzió/ Progressives’ Paradise: Welfare and Democratic Expansion	13
Szenárió 2: A Leviatán rémuralma: Bürokratikus dominancia és hibridizáció/ The rule of Leviathan: Bureaucratic stranglehold and progress of hybrid regimes	14
Szenárió 3: Sodródás az árral/Drifting.....	15
Szenáriók a gyakorlatban.....	16
Az optimista forgatókönyv lehetőségei.....	17
A politikai rendszerek hibridizációja.....	18
A dezintegrálódás fokozatai	19
Progresszív válaszok a pandémia közvetett és közvetlen hatásaira	20
Társadalmi- gazdasági válságkezelési lépések.....	23
Lakhatási válság	23
Munkahelyvédelmi intézkedések	24
Munkanélküliség	25
Átképzési programok.....	26
Alapjövedelem.....	26

Rasszizmus, xenofóbia elleni lépések	27
Családon belüli erőszak	28
Oktatás	28
Mentálhigiénés segítség, a magány leküzdésében	29
Technológiával, online kapcsolattartással összefüggő lépések	30
Közüntézmények és a törvényhozás digitalizációja.....	30
Helyi vállalkozások támogatása a digitális térben.....	31
Monitorozó applikációk, tesztelés.....	32
Digitális munkavégzés elősegítése	33
Résztétel, demokratikus folyamatok	33
Zöld válaszok	33
Szelektív hulladékgyűjtés	33
Közlekedés.....	34
Mindennapi higiénia és távolságtartás	35
Távolságtartást segítő intézkedések	35
Hogyan hatott a koronavírus a közvéleményre?	36
Személyes élettel és körülményekkel kapcsolatos attitűdök.....	36
Anyagi, foglalkoztatási helyzet megítélése	36
Egészségügyi, mentális állapottal kapcsolatos aggodalmak, félelmek, kilátások	37
Összeesküvés-elméletek beágyazottsága	39
Közvélemény közéleti-politikai kérdésekben	39
Országos gazdasági és egészségi helyzettel kapcsolatos aggodalmak, félelmek, kilátások.....	39
Személyes mozgás és annak nyomon követése	42
Politikai vonatkozású hatások	43
A krízisre adott politikai válaszok megítélése.....	43
A kormányzó pártok népszerűségének változása	44
Geopolitikai változások	47
Végjegyzetek	48

Előszó

Közhely, de a pandémia a maga módján mégiscsak történelmi léptékű változást hozott az életünkbe. Bár a koronavírus-járvány kezdete óta szinte minden társadalomtudományi és politológiai eszmefuttatás a pandémiáról szól, kevés az olyan írás, amely holisztikus képet próbál adni a vírus társadalmi (főleg szociálpszichológiai) hatásairól, az előttünk álló lehetséges jövőképekről. Ebben a tanulmányban arra teszünk kísérletet, hogy a rendelkezésre álló elemzések, illetve saját spekulációk alapján megvizsgáljuk, milyen irányba mozdulhat el Európa (és általában a nyugati világ) jövője. Arra is kísérletet teszünk, hogy összegyűjtsük azokat a jó gyakorlatokat, amelyek árnyalják a válságok után megjelenő, néha kötelezően és sablonosan apokaliptikus képet. A válság utáni világ nem feltétlenül a Mad Max-szerű disztópiákhoz fog hasonlítani. Érdekes megvizsgálni, milyen jó politikai döntések születtek országos, illetve helyi szinten az elmúlt hónapokban, amelyek megalapozhatják egy jövőbeli progresszív politika körvonalait is.

Nem hiszünk a történelmi determinizmusokban. Nem csak egyféle lehetséges jövő létezik, a holnap pedig nem virágzik ki organikusan és törvényszerűen a tegnapi eseményeiből. A jelen politikusi és választói döntései határozzák majd meg, milyenné válik a jövő. Ez azt is jelenti, hogy nem egységes jövőben kell gondolkodnunk: a válság hatásában lesznek szabályszerűségek, de ezek nem a természettudományos törvényszerűségek bizonyosságával érvényesülnek minden országban és minden régióban. A forгатókönyvek felvázolásánál ugyanakkor törvényszerűen egyszerűsítünk, és utakat rajzolunk fel egy olyan mezőre, ahol valójában minden irányban el lehet indulni.

Köszönettel tartozunk a Friedrich Ebert Alapítványnak, és azon belül Jörg Bergstermannak, Beate Martinnak és Molnár Jánosnak azért, hogy támogattak minket ebben a projektben. Köszönjük Nagy Zsófiának, Lakner Zoltánnak, és Bombera Krisztának, hogy a tanulmány bemutatóján részt vettek és fontos hozzászólásaikkal továbbgondolkodásra készítettek minket. Köszönjük László Róbert kollégánknak a nyelvi ellenőrzést, Szicherle Patriknak pedig a fordításban való segítséget. Szerzőként ugyanakkor minden hiba és tévedés a mi felelősségünk.

A szerzők

Vezetői összefoglaló

Három forgatókönyv a jövőre

Tanulmányunkban abból indulunk ki, hogy a pandémiát követő világ sok szempontból más lesz, mint az azt megelőző. Három forgatókönyvet azonosítottunk a jövőre vonatkozóan, de természetesen egyes országok és régiók esetében különböző forgatókönyvek érvényesülhetnek.

- **A „Progresszív Paradicsom”** mint optimista (már-már utópisztikus) forgatókönyv abból indul ki, hogy a válság olyan társadalmi és politikai felismerésekhez vezethet az erőforrások korlátozottságával, a globalizált világ hátrányaival, illetve a társadalmi egyenlőtlenségek veszélyeivel kapcsolatosan, ami végül egy igazságosabb, zöldebb, demokratikusabb berendezkedéshez vezet el. Az erős állam hatalmát a régi társadalmi szolidaritás és új szolidaritásformák, lényegében az emberi jogok tiszteletén alapuló jóléti rendszerek expanziójára alapozza. Nyugat-Európa jelentős részében a kormányok rendszerint jelentősebb újraelosztáson keresztül igyekeznek mérsékelni a hatásokat. Németország, Ausztria és egyes északi országok (Dánia, Finnország) gyakorlata, ha be nem is teljesítheti, de ebbe az irányba mozdíthatja a politikai-társadalmi folyamatokat
- **A „Leviatán rémuralma”** mint pesszimista-disztópikus forgatókönyv abból indul ki, hogy az állami szerepvállalás erősebb hatalomkoncentrációval, és a hatalommal való visszaéléssel párosul. A „sose szalaszd el a kínálkozó válságot”! elvet követve nemcsak a diktatúrákban, de a demokratikus világban is kapva kapnak a politikusok a kínálkozó lehetőségen. Felerősödik a hatalmi centralizáció, az állampolgárok pedig a nagyobb biztonság reményében önként mondanak le szabadságjogaik jelentős részéről. A járványügyi és gazdasági krízishelyzet kivételes alkalmat teremt az államok vezetői számára új jogi és bürokratikus hatalmi eszköztár kifejlesztésére és normalizálására, melyeket az állampolgárok fokozott manipulálására, kontrolljára, a hétköznapi élet és a gazdasági rendszer önérdeken alapuló kihasználására használnak fel. Ilyen tendenciákat figyelhetünk meg Lengyelországban, Magyarországon vagy éppen Szerbiában a pandémia következményeképp.
- **A „Sodródás az árral”** forgatókönyve gyengébb állami szerepvállalás mellett dezintegrációs tendenciákat vetít előre. Az államok több területen is csődöt mondanak a válságok és azok következményeinek kezelésében. A régi szolidaritási formák már nem, az újak még nem működnek megfelelően, minek következtében a politikai rendszerek a társadalmi alrendszerek dezintegrálódnak, és egyenetlen, mintázattá nem formálódó új struktúrák jönnek létre. Az adaptációhoz szükséges hatalmi, gazdasági, technológiai és kulturális változások ad hoc módon, az azokat alkalmazó uralmi és társadalmi csoportok lehetőségeitől, érdekeitől függetlenül zajlanak le. A krízis folytán meggyengülő államok nemzetközi kooperációra való lehetősége, hajlandósága is gyengül, ebbe a vákuumba pedig könnyebben törnek be külső szereplők. A káosz ugyanis részben termékeny is lehet, utat nyitva az új típusú mozgalmi formák, politikai együttműködések vagy állampolgári érdekérvényesítés előtt.

A forgatókönyvek magvalósulása természetesen a járvány jövőbeli alakulásától is nagyban függ. A virológusok és közegészségügyi szakértők három különböző forgatókönyvet vázoltak fel a járvány lecsengésére egy 24 hónapos időkeretben.ⁱ A „csúcsok és völgyek” scenárió szerint a 2020. tavaszi kezdő járványhullámot több, változó mértékű hullám fogja követni, amelyek a mozgást és a gazdasági aktivitást korlátozó intézkedések ismételt bevezetésére kényszeríti az önkormányzatokat és kormányokat, az elkövetkező egy vagy két év során. Az „ősz hullám” elképzelés szerint a járvány alábbhagy ugyan nyáron, de ősszel a pandémia egy nagy, a tavaszi kezdetet is felülmúló hullámmal tér vissza, hasonlóan a 1918-1919-es spanyolnátha második hullámához, amit a járvány lassú lecsengése követ a fokozódó nyájjimmunitásnak köszönhetően. A „lassú izzás” forgatókönyve szerint a legrosszabbon már túl vagyunk, a járvány alacsony intenzitással lesz jelen az elkövetkező években, miközben az élet nagyjából visszatér a régi kerékvágásba. A közegészségügyi előrejelzések alapján az első és második járványügyi helyzet járulhat leginkább hozzá a politikai, társadalmi és gazdasági rendszerek átalakulásához, illetve az újításokhoz, mivel a folyamatos közegészségügyi fenyegetés mind a kormányokat, mind az embereket hosszú távú és tartós adaptációra kényszeríti a halálozások minimalizálása és a gazdasági tevékenység maximalizálása érdekében.

Progresszív válaszok a pandémiára: jó gyakorlatok

A közvélemény válasza a koronavírus-járványra

- A közvélemény eddigi trendjeiről részben információt nyerhetünk arra vonatkozóan, hogy milyen forgatókönyvek valósulhatnak meg a jövőben. Még egyszer: nem hiszünk abban, hogy csak egyféle kimenetele lehet a válságnak, így a közvélemény egyes tendenciáiból sem feltétlenül csak egyféle kimenetel következhet.

A „Progresszív paradicsom” kibontakozását segítő tendenciák:

- Az Eurobarometer kutatása alapján a tudósokba, a tudományba vetett bizalom egyértelműen erősödött. Az európai választók a tudósokat tartják a legmegbízhatóbb információforrásnak a pandémiával kapcsolatban.
- Nem igaz, hogy a lakosság kizárólag a rendparti intézkedéseket támogatná. A járvány terjedésének lassítása érdekében több országban vezettek be, vagy van fejlesztés alatt olyan mobiltelefonos alkalmazás, amely képes beazonosítani azokat a személyeket, akikkel a vírushordozók közeli kapcsolatba kerültek. Ennek kötelezővé tételét a lakosság jelentős része nem támogatná. Leginkább azért nem, mert a kormányok hozzáférnének az egyének személyes adataihoz.
- A lakosság egyes országokban feltűnő fegyelmezettséget mutatott az észszerű korlátozásokhoz való alkalmazkodásban. A Google helyadatain alapuló jelentései szerint márciusban meredeken visszaesett a szórakozóhelyek, a munkahelyek, a tömegközlekedési csomópontok látogatottsága Magyarországon. Június elején már az átlagos januári szinthez közelítő adatok láthatók. Budapesten volt a legmagasabb a közlekedés visszaesése. A visszatérés lassan, fokozatosan zajlott.

A „bürokratikus Leviatán” forgatókönyvet valószínűsítő tendenciák:

- A járvány erősíti a gazdasági lecsúszás érzését. Az Európai Parlament 21 tagállamára kiterjedő felmérésében részt vettek 58 százaléka került nehéz helyzetbe a pandémia következtében. A legtöbbet említett probléma a személyes jövedelmek csökkenése volt, a teljes mintában 30% jelezte ezt. A leginkább érintettek a bolgárok, a görögök, az olaszok és a spanyolok mellett a magyarok voltak.
- A társadalmi távolságtartás miatt beszűkült személyes kapcsolatok hatással voltak az emberek pszichikai jólétére is. A Tárki hazai felmérésében a megkérdezettek 16 százaléka tapasztalt magán valamilyen lelki problémát. Egy európai kutatás szerint pedig Európában – köztük hazánkban is – a legjellemzőbb érzelmi állapot a bizonytalanság.
- Az etnikai előítéleteket a járvány a jelek szerint inkább felerősítette – a nyugati világban az ázsiaiakkal szemben, Afrikában az európaiakkal szemben is.

A „sodródást” erősítő tendenciák:

- A járvány megjelenése utáni első hónapokban jellemzően nőtt az európai kormánypartok támogatottsága. Ennek mértéke azonban országonként nagyon eltérő volt. Úgy tűnik tehát, a jelenlegi válsághelyzetben is erősödik a hatalmon lévőkbe vetett bizalom, azaz érvényesül a politikatudományban „rally around the flag”-ként ismert jelenség. Az egészségügyi kockázatok mérséklődésével, a korlátozások feloldásával a figyelem sokkal inkább a gazdasági válságkezelésre fókuszál majd, illetve más, eddig háttérbe szorult belpolitikai kérdések is újra előtérbe kerülnek. Ezek a folyamatok hosszabb távon inkább a népszerűség csökkenését valószínűsítik. Ez a folyamat már megfigyelhető Nagy-Britanniában és máshol is: a Kantar legfrissebb mérései alapján, a legtöbb G7-országban (Japán kivételével) csökkenő pályán van a kormányzat népszerűsége. Magyarországon a Fidesz támogatottsága stabil maradt, minimális erősödéssel.
- A G7-országokban és Szlovákiában végzett felmérések azt jelzik, hogy jelenleg óvatossak az emberek a majdani védőoltással kapcsolatosan. A kutatásokban részt vevők mintegy 30 százaléka volt elutasító, vagy legalábbis bizonytalan, amikor arról kérdezték, hogy beolttatná-e magát. Ez komoly veszélyeket rejt a jövőre nézve a pandémia megfékezése szempontjából – hiszen a bizonytalanságot csak felerősíti a járvány kapcsán új erőre kapott oltásellenes mozgalom.

Demokratikus és egyenlősítő jó gyakorlatok

A koronavírus-krízis felszínre hozott számos problémát, illetve súlyosbította a már meglévőket. A társadalmi egyenlőtlenségek például egyértelműen nőnek,ⁱⁱⁱⁱ a lakhatási problémák fokozódnak^{iv}, hiszen az ugrásszerűen növekvő munkanélküliség a tartalékokkal kevésbé vagy egyáltalán nem rendelkező társadalmi rétegeket sokkal inkább sújtja. A mindennapok példátlan leállása ugyanakkor lehetőséget is teremt a változtatásokra, legyen szó közlekedésről vagy akár városszervezésről.

Az új típusú koronavírus-járvány okozta krízisre számos progresszív válasz született az elmúlt időszakban, amelyeket tanulmányunkban összegyűjtöttünk, és amelyek mutatják, hogy első forgatókönyvünk nem csak merő utópia. Az egyes témáknál helyet kaptak a helyi, önkormányzati szintű és állami szintű lépések is, hiszen sok esetben kiegészítik egymást, illetve hasonló lépéseket az egyes országokban a városvezetés, máshol a kormány fogantatosított.

Igyekeztünk úgy gyűjteni a jó gyakorlatokat, hogy azokban mind nyugat-európai, mind kelet-európai minták szerepeljenek. Az áttekintett gyakorlatokból szakpolitikai, de nem politikai alapon válogattunk, így több, a tanulmányban „progresszívként” előfeltételezett gyakorlatot jobboldali vezetésű kormányzatok vagy városok vezettek be. Az alábbiakban röviden kiemelünk témakörök szerint néhányat az ígéretes gyakorlatok közül.

- **Lakhatási költségek felfüggesztése és a kilakoltatási moratórium.** Lisszabon felfüggesztette^v a bérleti díjat az önkormányzati lakások 70 ezer lakója számára. Barcelona hasonló felfüggesztést vagy részletfizetést vezetett be, pénzügyi segítyt hirdetett meg a lakhatás támogatására, illetve konzultációt és mediációt nyújt szükség esetén. Az Egyesült Királyságban a vírus megjelenését követő 3 hónapban senkit sem lakoltathattak ki, akkor sem, ha esetleg lejárt a vízuma vagy visszautasították a menedékkérelmét.
- **Hajléktalanellátás.** Pozsonyban higiéniai állomásokat^{vi} hoztak létre a hajléktalanok számára. Ezeken az állomásokon ivóvíz és alapvető higiéniai szolgáltatások elérhetők.
- **Létfenntartáshoz szükséges alapjövedelem.** Spanyolországban, ha nem is feltétel nélküli alapjövédelmet, de létfenntartáshoz szükséges alapjövédelmet vezettek be^{vii} június 15-én. Ennek lényege, hogy a 472 eurós, egyéb jövedelemmel nem rendelkezőknek járó alapjövédlem munkavállalással, akár részmunkaidős munka esetén is csökken, a különbséget fizeti az állam.
- **Rasszizmus elleni lépések.** A rasszizmus, a xenofóbia és a diszkrimináció ellen Barcelona városa felgyorsította a rendvédelmi szervek által elkövetett feltételezett visszaélések kivizsgálását és az eljárásokat, illetve új, belső monitoring eljárásokat vezetett be ezek megelőzésének érdekében.
- **Családon belüli erőszak.** Franciaországban hotelekben szállásolják^{viii} el az áldozatokat, és több mint egymillió eurós külön támogatást nyújtanak családon belüli erőszak ellen küzdő civil szervezeteknek. Mivel az erőszak bejelentése megnehezült, a Kanári-szigeteken is bevezettek gyógyszerárakban olyan kódszavakat,^{ix} amelyekkel az áldozatok jelezhettek például a „Mascarilla-19”-et, avagy 19-es maszkot kérve a pultnál. A gyógyszerészek ezt követően a bejelentő adatait azonnal továbbítják a rendőrségre. Franciaországban országos szinten is ugyanezt^x a rendszert vezették be, szintén a „Masque-19” kódszó használatakor.
- **Oktatás.** A finn kormány a finn oktatástechnológiai vállalatokkal szoros együttműködésben indította el márciusban a [Koulu.me](https://koulume.fi/) oldalt, ami diákoknak és tanároknak is innovatív és jól használható felületen gyűjti össze az alkalmazásokat, amelyek hatékonyabbá tehetik az online oktatást. A 12 közreműködő cég felajánlásából ingyen hozzáférhetők a felületek.

- **Pszichológiai segítségnyújtás.** A pandémia nemcsak a fizikai, hanem a mentális egészségre nézve is súlyos fenyegetést jelent mind a halálfélelem, mind a magány, mind a járulékos életszínvonal-romlás következtében^{xi}. Zaragoza mentálhigiénés és élelmiszerellátó szolgáltatást vezetett be^{xii}. Telefonon és e-mailen keresztül elérhető, fiataloknak szóló mentálhigiéniai tanácsadó csoportok segítik a helyieket. Krakkó városában ingyenes pszichológiai, pszichiátriai tanácsadást nyújtottak önkormányzati támogatással jelentkezők számára^{xiii}. Bécs a magány ellen közös online kórusórákat indított.^{xiv} Minden héten együtt énekel a kórus, ahová bárki beléphet, hetente más dalt próbálva el.
- **Közlekedés zöldítése.** Több városban, mint például Budapesten és Terrassában^{xv} új, ideiglenes vagy állandó kerékpársávokat festettek fel. Budapesten a közösségi kerékpározás is jóval^{xvi} olcsóbb lett, a járvány okozta veszélyhelyzet alatt szimbolikus száz forintos áron lehetett igénybe venni a járműveket. Terrassaraváros teljesen átszervezte a városi közlekedés egy részét, hogy szélesebb helyen gyalogolhassanak az emberek, nőjön a zöldterületek aránya, illetve több busz- és taxisáv legyen. Milánó polgármestere a belvárosi úthálózat áttervezését^{xvii} jelentette be, Róma pedig a meglévő kerékpárutak kiszélesítését, és 25 km-rel való meghosszabbítását^{xviii}.
- **Közlekedés monitorozása.** Firenze „okosforgalom-monitorozást” működtet^{xix} kamerák és Bluetooth érzékelők segítségével, hogy felmérje a közlekedés csökkenésének mértékét a lezárás alatt. Ezeket az adatokat a városvezetés az újranyitási stratégia kidolgozásához és a fejlemények követéséhez használja, többek között az iskolák szeptemberi újranyitásának előkészítésében és monitorozásában szánnak nekik szerepet.

Három lehetséges jövőkép Európa számára

Az elmúlt száz év legnagyobb pandémiája a politikai, társadalmi és gazdasági globális és lokális berendezkedés radikális átalakulását vagy átsúlyozódását vonhatja maga után. Ennek legalább négy oka van. Egyrészt a világjárvány megkövetelte világszintű leállás egész iparágakat, személyes és közösségi egzisztenciákat roppantott meg, gazdaságilag a 2008-as recessziónál is nagyobb gazdasági visszaesést eredményez, ennek minden gazdasági, politikai és társadalmi következményével. Másrészt, a gazdasági válság egyszerre teszteli az elitek és választópolgárok viszonyát, illetve a társadalmi egyenlőtlenségek iránti toleranciáját, rajtuk keresztül pedig a demokratikus, autokratikus, netán diktatórikus uralmi formák legitimitását, illetve az adott társadalmi berendezkedés integráltságát vagy éppen polarizálódását. Harmadrészt, a gazdasági válsággal összekapcsolódó politikai és társadalmi krízis katalizálja a késő-modern társadalmak már folyamatban lévő gazdasági és kommunikációs struktúraváltását, amely az emberek kommunikációját, életmódját, gazdasági és politikai aktivitásait alapvetően átalakító negyedik ipari forradalomban és információtechnológiai forradalomban ölt testet.^{xx} Végül, az előbbi változások nem csak lokális szinten, hanem globális szinten játszódnak le, és stresszteszt alá helyezik a globális intézményrendszert. A 20. és 21. századi globalizáció gerincét ugyanis az az ipari és információtechnológiai globalizálódás határozza meg, amely a lokális identitásokkal, munkaerőpiacokkal, kommunikációval szemben új társadalmi törésvonalakat hozott létre a globalizációs folyamatokhoz alkalmazkodni képes vagy ezeket irányító társadalmi csoportok és elitek, illetve a globális átalakulás versenyében leszakadó társadalmi rétegek, régiók és országok között. A 21. századi globalizáció tehát a negyedik geopolitikai vagy nemzetközi erőpolitikai aspektust tekintve is újraosztotta a lapokat. A járvány ezért felgyorsítja az amerikai hegemonián alapuló nyugati szövetségi és intézményes rendszernek az átalakulását, erősödését vagy éppen lebomlását. Utóbbira ékes példa a technológiailag és világ gazdasági súlyát tekintve hanyatló vagy egyre inkább elhanyagolható és középhatalmi státuszban vegetáló Oroszország 21. századi „másodvirágzása”. A Kreml és Vlagyimir Putyin elnök az internetnek, az új globalizált információtechnológiának köszönhetően vált cyber-nagyhatalommá, újszerűen és ijesztően befolyásolva a világ vezető hatalmainak demokratikus folyamatait, bel- és külpolitikáját a manipulációs technológiák és ezeken alapuló külpolitikai stratégiák révén. Kínának a globális ellátási láncokban, illetve a negyedik ipari forradalomban és információtechnológiai robbanásban játszott szerepe pedig a világtörténelemben páratlan módon geopolitikailag egy diktatúrát emelt az új technológiák innovátorává, vezetőjévé és világszintű terjesztőjévé. Eközben az Egyesült Államok szerepe a NATO, a WHO, az ENSZ működésében megkérdőjeleződött, illetve az amerikai kormányzati politika eredményeként az Egyesült Államok egyszerre válik kiszámíthatatlansága miatt fenyegetővé, és éppen ezen oknál fogva súlytalanabbá is, mint megbízható, stabil szövetségessé.

A „szcenáriók” definíciója

Tanulmányunkban három olyan jövőbeni „szcenárió” vázolunk fel, amelyek a járvány utáni világ három alapvető – politikai, gazdasági és társadalmi szempontok alapján interpretált – „állapotát” vagy

„kimenetét” kívánják meghatározott kulcsdimenziók mentén összefoglalni, nemzetállamok és a nemzetközi rendszer szintjén egyaránt. Mindeközben a kimenetekhez vezető, ezeket kiváltó és fenntartó fő okokat is elemezzük. A scenáriók lehetséges hatását pedig próbáljuk kivetíteni a társadalmi alrendszerekre és a nemzetközi rendszer alakulására. A lehetséges változásokat éppen ezért 6 dimenzióon keresztül ragadjuk meg.

Dimenziók jellemzése

Az egészségügyi krízishez kapcsolódó politikai, gazdasági és nemzetközi válsághelyzetet lokális és globális szinten a **1) politikai rendszer, a 2) gazdasági folyamatok, a 3) társadalmi alrendszer vagy társadalmi integráció, továbbá a 4) mediális, 5) kulturális és 6) geopolitikai rendszerek** révén tudjuk megragadni, és a scenáriók jellemzőit leíró építőköveiként felhasználni.

A politikai alrendszer definíciója: az alrendszer az adott, demokratikus, autokratikus (hibrid), diktatórikus uralmi berendezkedést, illetve az elit és az állampolgárok legitimációs viszonyát, ezek átalakulását kívánja megragadni. Ezek közé tartozik a politikai hatalomgyakorlás módja, a jogállam (rule of law) állapota, de az ehhez kapcsolódó politikai kultúra is.

- **A politikai alrendszer változása** az államhatalom és ezzel összefüggésben a politikai rendszer iránti állampolgári legitimitás stagnálásában, erősödésében, gyengülésében ragadható meg, ami intézményes változásokkal is jár.

A gazdasági alrendszer definíciója: az államnak és a pénzügyi szabályozó intézményeknek a járványügyi helyzettel összefüggő gazdasági válsághelyzetre adott monetáris és költségvetési politikáját jelenti, amely az egyéneknek és vállalkozásoknak a precedens nélküli világgazdasági világhelyzethez való sikeres vagy sikertelen adaptációját, az ipar és a szolgáltatások struktúraváltását, ezzel összefüggésben új technológiák alkalmazását befolyásolja.

- **A gazdasági alrendszer változása**, szoros összefüggésben a politikai uralmi formával, elsősorban a „több vagy kevesebb állami szerepvállalás” kérdésére fókuszál. A fokozott állami szerepvállalás egyszerre szolgálhatja a rendszer vezetőinek rablógazdálkodásán alapuló hibrid rezsimek, továbbá a jóléti demokratikus rendszerek felé való elmozdulást. Az állami gazdasági szolidaritás intézményeinek hiánya vagy gyengülése elvben a meritokratikus működés erősítéséhez is vezethet, a gyakorlatban azonban várhatóan a társadalmi feszültségek felerősödéséhez és oligarchikus hatalomátvételhez vezethet.

A társadalmi alrendszer definíciója: a társadalmi csoportok és rétegek közötti szegregációt, polarizációt vagy integrációt jelenti a munkaerőpiaci, vagyoni, etnikai, életszínvonalbeli, viselkedésbeli aspektusok mentén. A társadalom normatív és értékalapú integráltsága magában foglalja az egyéni és intézményes szabadságjogok biztosítását, a civil társadalom autonómiájának fenntartását.

- **A társadalmi integráció változása** progresszív scenáriók esetében az egyének, társadalmi csoportok és intézmények egységes adaptálódását jelenti a válság utáni világhoz, míg a kollektív adaptálódás sikertelensége a meglévő társadalmi törésvonalakat felerősítve hozza létre a járvány új típusú nyerteseit és veszteseit. A nyertesek közé sorolhatók például a közép-

felső osztálybeli, alacsony halálzási mutatókkal rendelkező szellemi foglalkozásúak, míg a kékgalléros vagy bevándorló háttérrel rendelkező munkások fokozódó, hosszú távú járványügyi kockázattal és anyagi lecsúszással néznek szembe.

A médiatér definíciója: politikai uralmi formától, gazdasági rendszertől függetlenül alapvető közvetítő információközvetítő funkciót tölt be, amely biztosítja a megfelelő járványügyi, gazdasági, technológiai információk vertikális és horizontális áramlását a hosszútávú járványügyi helyzethez szükséges kollektív cselekvés lokális vagy globális irányításához.

- **A médiatér változását** alapvetően befolyásolja, hogy a politikai hatalom mennyiben képes az új információtechnológiák révén befolyásolni vagy manipulálni a közvéleményt, illetve a lokális vagy globális médiastruktúrája, beleértve a tulajdonviszonyokat, finanszírozást, a technológiai „disruptive” újításokat és multinacionális oligopóliumokat (Facebook, Google, Microsoft stb.), képes-e a krízis hosszú távú demokratikus leküzdéséhez szükséges szólás- és vélemény szabadság biztosítására. A változás tétje, hogy a járványügyi helyzet kezeléséhez szükséges új megfigyelési és nyomonkövetési technológiák az állampolgárok fokozott piaci vagy politikai ellenőrzéséhez, autokratikus rezsimek kialakulásához vezetnek-e, illetve tovább növelik-e a digitális orosz vagy kínai diktatúrák, az általuk kifejlesztett és alkalmazott médiatechnológiák súlyát a nemzetközi rendszerben. Ennek részeként az új manipulációs technológiák tovább erősíthetik a belföldi vagy külföldi dezinformációk, összeesküvés-elméletek jelenlétét és jelentőségét a médiatérben, döntően hozzájárulva az adott politikai hatalom (de)legitimációjához, illetve a társadalmak normatív és értékalapú integrációjához vagy polarizálódásához.

A kulturális alrendszer definíciója: a krízisekhez és a „társadalmi távolságtartáshoz” való alkalmazkodás életmódbeli és viselkedésszerű aspektusait jelenti, amely kiterjed az állami és piaci szolgáltatások, a kommunikáció, a hétköznapi viselkedés, a szabadidős aktivitások területeire.

A kulturális változás egyet jelent online és offline egyéni és csoportos viselkedés, szokások, életformák, információtechnológiák átalakításával, megreformálásával. A változás elengedhetetlennek tűnik a gazdasági élet újraindításához, a járványügyi helyzet hosszú távú sikeres kezeléséhez a kollektív cselekvéseket irányító normák, értékek, intézmények és fizikai/online terek újradefiniálása révén. A kulturális változás sikeressége szorosan összefügg a politikai uralmi formák és a társadalmi integráció változásától, hiszen az integráció révén széleskörű, új poszt-pandémiás viselkedéskultúra alakulhat ki, míg az integráció hiánya társadalmi helyzettől és csoporttól függő szegregált viselkedésszerű és technológiai kultúrákat eredményezhet lokális és globális szinten egyaránt.

A geopolitikai rendszer definíciója: a hidegháborúban, továbbá a hidegháború utáni összeomlás utáni nyugati nemzetközi intézményes rendszert és a nagyhatalmaknak a részben ezen nemzetközi intézményrendszeren nyugvó viszonyrendszerét jelenti.

A geopolitika változás az Egyesült Államok és a nyugati intézmények, úgy mint az ENSZ, IMF, WHO, EU, NATO stb., dominanciájával jellemezhető nemzetközi rendszer erősödését vagy

gyengülését, egy új, Oroszország, Kína és a hibrid rezsimek fémjelezte alternatív nemzetközi erőegyensúly kialakulását jelentheti.

Szenáriók

Elemzésünkben három jövőbeni szenáriót vázolunk fel, amelyek az államok krízisfüggő adaptációját, sikerességét vagy sikertelenségét tükrözik, beleértve az adaptáció hatását a társadalmak és a nemzetközi rendszer integrációjára vagy dezintegrációjára^{xxi}.

Szenárió 1: Progresszív paradicsom: Jóléti és demokratikus expanzió/

Progressives' Paradise: Welfare and Democratic Expansion

Erős állam/stabil nemzetközi rendszer

Ez az optimista forgatókönyv abból indul ki, hogy a válság olyan társadalmi és politikai felismerésekhez vezethet az erőforrások korlátozottságával, a globalizált világ hátrányaival, illetve a társadalmi egyenlőtlenségek veszélyeivel kapcsolatosan, ami végül egy igazságosabb, zöldebb, demokratikusabb berendezkedéshez vezet. Az erős állam hatalmát a régi társadalmi szolidaritás és új szolidaritásformák, lényegében az emberi jogok tiszteletén alapuló jóléti rendszerek expanziójára alapozza. Az intézkedések a munkaerőpiaci egészség helyreállításán túl növelik a társadalmi (vagyon, életszínvonalbeli) integrációt, a hatalom demokratikus legitimációját, elősegítve ezzel az ipari és technológiai reformok tervezett és egységes véghezvitelét. Az integráció kiterjed a demokráciák fokozódó részvételére a nyugati nemzetközi intézményrendszerben, felerősítve a kölcsönösen előnyös nemzetközi kooperációt a jelenlegi és jövőbeni globális válságok leküzdéséhez. A krízis a demokráciák és nemzetközi intézményeik vagy a nemzetközi status quo biztosítását vagy megerősödését eredményezi – az egymásra utaltság erősödése végül hatékonyabb együttműködési formákat idéz elő.

Az alrendszerekre kifejtett hatások:

- Politikai rendszer: Erős állam, demokratikus legitimitás, erős részvételi szándék az állampolgárok részéről.
- Gazdasági rendszer: Erős állami szerepvállalás, amely elsősorban a jóléti rendszer kiterjesztésére, a környezeti terhelés csökkentésére és a hatékony nemzetközi együttműködés erősítésére fókuszál.
- Társadalmi integráció: Az egyenlőtlenségek csökkenése, az inkluzív gyakorlatok erősödése, a társadalmi szolidaritás növekedése.
- Médiatér: Az új médiamonopóliumok hatalmát az állam az állampolgárok számára megfelelően korlátozza – olyan módon, hogy az ne eredményezze a szólásszabadság politikailag motivált csökkentését. A független média támogatása közüggé válik, finanszírozásuk stabilizálódik vagy bővül.
- Kulturális integráció: Az új technológiák és a kulturális termékek a társadalom széles rétegei számára hozzáférhetők.

- Geopolitikai transzformáció: A nyugati nemzetközi intézményrendszer stabil vagy erősödik.

Szcenário 2: A Leviatán rémuralma: Bürokratikus dominancia és hibridizáció/ The rule of Leviathan: Bureaucratic stranglehold and progress of hybrid regimes

Erős állam/versengő nemzetközi rendszer

A „Sose szalaszd el a kínálkozó válságot!” elvet követve nem csak a diktatúrákban, de a demokratikus világban is kapva kapnak a politikusok a kínálkozó lehetőségen. Felerősödik a hatalmi centralizáció, és az állampolgárok a nagyobb biztonság reményében önként mondanak le szabadságjogaik jelentős részéről. A járványügyi és gazdasági krízishelyzet kivételes alkalmat teremt az államok vezetői számára új jogi és bürokratikus hatalmi eszköztár kifejlesztésére és normalizálására, melyeket az állampolgárok fokozott manipulálására, kontrolljára, a hétköznapi élet és a gazdasági rendszer gyarmatosítására használnak fel. Az állam által birtokolt új információtechnológiák, a fokozott állami szerepvállalás a gazdaságban egyszerre szolgálja a járványügyi helyzet hosszú távú kontrollját és – részben ennek ürügyén – a hatalmi rendszer autokratikus irányba való eltolódását. A hibrid rezsimek felemelkedése és autoriter szuperhatalmakkal (Oroszországgal vagy Kínával, esetleg Iránnal, Szaúd-Arábiával) komoly kihívás elé állítja a hagyományos nyugati nemzetközi intézményrendszert, a „régit” és valamifajta „új”, „alternatív” világrendek közötti egyenetlen átrendeződésben öltve testet. A nacionalizmusok előretörésével a nyugati nemzetközi intézményrendszer súlya csökken, új, regionális, személyi szimpátiákon és átmeneti politikai érdekeken, illetve ideológiai szövetségeken alapuló együttműködések válnak meghatározóvá. Ebben a nemzetközi dzsungelharcban a külföldi (pl. orosz) titkosszolgálatok, az energiapolitika és a kínai információ- és gyártási technológia a befolyásszerzés fontos eszközévé válhatnak. Oroszország és Kína kedvező helyzetbe kerülhet, mint olyan szövetségesek, akiknek a kezét több alkalmi szövetség is keresi saját befolyásának megerősítésére.

Az egyes alrendszerekben lezajló tendenciák:

- Politikai rendszer: A „kemény kéz” politikája válik normává. Megerősödik az autoriter hatalomgyakorlás, és a nyugati világban is normává válik a hibrid logika. A rendszerek legitimitását az új információtechnológiákon és megfigyelési rendszereken alapuló politikai kontroll és manipuláció biztosítja, ugyanakkor az államok többet költenek a rendfenntartó szervezetre és a hadseregre is. Az emberi jogokat a vészhelyzetre való hivatkozással hosszú távon korlátozzák, a civil szervezetek autonómiáját bürokratikus eszközökkel uralják. Az államhatalom ideológiai alapon jelöli ki a „nemzet ellenségeit”.
- Gazdasági rendszer: Erős gazdasági szerepvállalás, melynek eredményeként a szabadpiaci vállalatok mozgástere csökken, vagy éppen az autoriter vezetők érdekeinek kiszolgálóivá válnak. Az egyes gazdasági területek az állami/bürokratikus elittel összefonódott oligarchák uralma alá kerülnek.
- Társadalmi alrendszer: A rendszer új törésvonalakat hoz létre az elit és az alattvalók, a járvány és a krízisek társadalmi és gazdasági nyertesei és vesztesei között a gazdasági mentőcsomagok

és erőforrások újraosztása révén. Az állampolgárok önként mondanak le szabadságjogaik jelentős részéről, a magasabb biztonság és a kiszámíthatóbb egzisztencia reményében.

- **Médiatér:** A független média leépülése felgyorsul, állami propagandagépezetek épülnek ki az új erőforrások és információtechnológiák segítségével. A médiatér független része széttöredezik, a kormányzati média centralizálttá válik, az állampolgárok dezorientálódnak a médiatérben jelen lévő összeesküvés-elméletek és dezinformációk hatására. A demokratikus országok kritikus kommunikációs infrastruktúráját és információbiztonságát autoriter országok információtechnológiája, befolyásszerzési törekvése fenyegeti. A „Post-truth” logika eluralja a nyilvánosságot.
- **Kulturális javak:** A kulturális integráció esetlegesen és torzan, elitista logika mentén megy végbe. Az új információtechnológiákat és kapcsolódó erőforrásokat uraló rezsimbürokraták új hatalmi kultúrát alakítanak ki, hozzájuk képest a társadalom többsége ad hoc, ill. a torz, ideológiailag irányított tartalmakhoz fér hozzá. A kulturális kiadások visszaszorulnak, mint az igény is ezek támogatására: egyéni túlélési stratégiák kerülnek előtérbe az egységes társadalmi-kulturális válaszok helyett.
- **Geopolitikai transzformáció:** A hibrid rezsimek felemelkedése, egymással való konfrontációjuk és kooperációjuk Oroszországgal vagy Kínával komoly kihívás elé állítja a hagyományos nyugati nemzetközi intézményrendszert, amely a „rég” és valamifajta „új”, „alternatív” világrendek közötti versenyben ölt testet. A nyugati intézményrendszer súlya csökken, új, regionális nemzetközi intézmények válnak meghatározóvá, melyek az orosz titkosszolgálatokra, energiapolitikára és a kínai információ- és gyártási technológiára támaszkodnak a befolyásszerzésben.

Szcenário 3: Sodródás az árral/Drifting

Gyenge állam/dezintegrálódó nemzetközi rend

Az államok több területen is csődöt mondanak a válságok és azok következményeinek kezelésében. A régi szolidaritási formák már nem, az újak még nem működnek megfelelően, minek következtében a politikai rendszerek a társadalmi alrendszerek dezintegrálódnak, és egyenetlen, mintázattá nem formálódó új struktúrák jönnek létre. Az adaptációhoz szükséges hatalmi, gazdasági, technológiai és kulturális változások ad hoc módon, az azokat alkalmazó uralmi és társadalmi csoportok lehetőségeitől, érdekeitől függetlenül zajlanak le. A krízis folytán meggyengülő államok nemzetközi kooperációra való lehetősége, hajlandósága is gyengül, és ebbe a vákuumba könnyebben törnek be külső szereplők. Ezzel együtt a nemzetközi rend egy átmeneti, dezintegrált állapotot tükröz, amelyben a régi struktúrák már nem, az új alternatív struktúrák még nem működnek megfelelően egy új status quo kialakításához. A kialakuló káosznak egyszerre vannak termékeny és terméketlen elemei.

- **Politikai rendszer:** Az elit demokratikus legitimitása csökken, de a központi hatalom új jogosítványai nem elég erősek a demokratikus legitimitás visszaszerzéséhez, avagy a hibrid rezsimek felé való elmozduláshoz. Ez ugyanakkor utat nyit az új típusú mozgalmi formák, politikai együttműködések vagy állampolgári érdekérvényesítés előtt.

- Gazdasági rendszer: A gazdasági rendszer szektoromként eltérően képes alkalmazkodni a válsághoz, de az állami szerepvállalás féloldalas vagy visszavonul.
- Társadalmi integráció: Az egyének és csoportok egyéni vagy csoportos túlélési, adaptációs stratégiái érvényesülnek – az államoknak egy ilyen helyzetben kisebb a szerepe.
- Médiatér: Az államok szerepének csökkenésével a technológiai oligopóliumok és óriások ereje és érdekei érvényesülnek, amely tovább gyengíti a független médiát és erőforrásait.
- Kulturális integráció: Az elit és a leszakadó rétegek természetes módon divergáló módon küzdenek meg a válsággal, egyfajta „természetes szelekció” megy végbe az életkilátásokat, gazdasági prosperitás hosszú távú esélyeit tekintve a krízis során. Új, áttörést jelentő technológiai és információtechnológiai változások zajlanak, de társadalmi rétegtől, országtól, régiótól függő módon tudnak csak beépülni az egyének és csoportok (viselkedés) kultúrájába.
- Geopolitikai transzformáció: a nemzetközi rend egy átmeneti, dezintegrált állapotot tükröz, amelyben a régi struktúrák már nem, az új alternatív struktúrák még nem működnek megfelelően egy új status quo kialakításához. A demokratikus országok kritikus kommunikációs infrastruktúráját és információbiztonságát autoriter országok információtechnológiája, befolyásszerzési törekvése fenyegeti.

Szcenáriók a gyakorlatban

A pandémiának a politikai rendszerekre, gazdasági aktivitásra és a hétköznapi életre gyakorolt hatása alapvetően a közegészségügyi helyzet alakulásától, a vírus diktálta biológiai folyamatokra – mint például az aktív/új fertőzöttek száma, vírus reprodukciós aránya, regionális gócpontok – adott társadalmi válaszok időbeli alakulásától függ. A virológusok és közegészségügyi szakértők három különböző forgatókönyvet vázoltak fel a járvány lecsengésére egy 24 hónapos időkeretben.^{xxii} A „csúcsok és völgyek” scenárió szerint a 2020. tavaszi kezdő járványhullámot több, eltérő mértékű hullám fogja követni, ami az önkormányzatokat és kormányokat a mozgást és gazdasági aktivitást korlátozó intézkedések ismételt bevezetésére kényszeríti az elkövetkező egy vagy két év során. Az „ősz hullám” elképzelés szerint a járvány ugyan alábbhagy nyáron, de ősszel a pandémia egy nagy, a tavaszi kezdetet is felülmúló hullámmal tér vissza, hasonlóan a 1918-19-es spanyolnátha második hullámához, amit a járvány lassú lecsengése követ a fokozódó nyájimmunitásnak köszönhetően. A „lassú izzás” forgatókönyve szerint a legrosszabban már túl vagyunk, a járvány alacsony intenzitással lesz jelen a társadalmakban az elkövetkező években, miközben az élet nagyjából visszatér a régi kerékvágásba. A közegészségügyi előrejelzések alapján az első és a második járványügyi helyzet járulhat leginkább hozzá a politikai, társadalmi és gazdasági rendszerek átalakulásához, mivel a folyamatos közegészségügyi fenyegetés mind a kormányokat, mind az embereket hosszú távú és tartós adaptációra kényszeríti a halálozások minimalizálása és a gazdasági tevékenység maximalizálása érdekében.

Az optimista forgatókönyv lehetőségei

Az általunk felvázolt „jóléti és demokratikus expanzió” alapuló scenárió jeleit még kevés országban láthatjuk, mivel az általunk előre jelzett változások egyelőre csak a piaci cégeket és magánszemélyeket célzó különböző állami gazdasági mentőcsomagok méretében és jellegében öltöttek testet. Németország, Ausztria és egyes északi országok (Dánia, Finnország) gyakorlata, ha be nem is teljesítheti, de ebbe az irányba mozdíthatja a politikai-társadalmi folyamatokat. A piaci intervencióknak és szubvencióknak a sosem látott gazdasági visszaesésre és járványügyi helyzetre reagáló eseti és improvizált jellege éppen ezért még nem alkalmas hosszú távú következtetések levonására a gazdasági és politikai intézményrendszerre gyakorolt hatásuk tekintetében. Az optimista forgatókönyv ezért továbbra is csak elsősorban projekcióként értelmezhető. Az erős, demokratikus és szolidáris állam és társadalom elképzelése elsősorban a progresszív politikai válaszokban, illetve ezen válaszokon alapuló gyors, irányított modernizációban ölthet testet. A vírus jelentette kihívás, mint egy „fekete hattyú” a tudományos, technológiai és ipari fejlődés katalizátoraként hathat, összességében egy „post-human” időszak beköszöntét jelentheti. A modernizációs folyamatok jelentősége és hatása már a 2020-as járvány kezelésében megragadható. A vírus genomját pár hét alatt leírták a tudósok, a lakossági kézfertőtlenítők, véroxigénmérők már az 1970-es évektől elérhető kereskedelmi forgalomban, míg az internet lehetővé tette a személyes és gazdasági kapcsolatokat, kooperációk áttételét az „offline” térből az „online” térbe.^{xxiii} A „post-human” vagy „emberiség utáni” időszak ezért fokozódó eltávolodást jelent az emberi test biológiai szükségleteitől vagy képességeitől, miközben az emberi lét egyre több aspektusa realizálódik gépek által és a számítógépek által létrehozott nem-biológiai térben. Mindez az „identitás” digitalizálódását jelenti mind a személyes önkifejezés, mind a társadalmi élet online módon, pl. közösségi médián, Zoom chatszobákban való kifejeződésében, ahol a virtuális valóság már nem csak egy alárendelt terület a „valódi” valósággal szemben. A munkában és a szolgáltatások igénybevételében egyre inkább algoritmusokra, automatizált rendszerekre támaszkodunk, amelyek az alapvető szolgáltatásokat a vírus(ok) jelentette fenyegetések kizárásával biztosítják.^{xxiv} Gondolhatunk itt a reptereken felállított hőkapukra, biometrikus és érintésmentes arcfelolvasókra, nagyrészt automatizált logisztikai raktárakra, online munkaszervezési programokra. A személyes egészségügyi döntések is egyre inkább táveléréssel, nagy népegészségügyi adatbázisokon alapuló, személyre szabott kezelésekre épülnek, melyek során a big data algoritmusoknak legalább olyan fontos szerepe lesz a gyógyításban, mint a szakorvosoknál tett online vagy offline látogatásoknak. Természetesen a pandémia által katalizált optimista modernizációs forgatókönyv politikai vetületei vagy hátterei két fontos problémát hagynak figyelmen kívül. Egyrészt a fokozódó technológiai és tudományos előrehaladás a hidegháború vége óta felemelkedett hibrid rendszerek és a digitalizált diktatúrák révén immár nem szükségszerűen kapcsolódik össze. Kína példáján látható, hogy a pandémia hatékony kontrolljára szolgáló új technológiák, például arcfelismerés, online vásárlás, az állampolgárok mozgásának követése mobiltelefonos applikációk révén, legalább annyira alkalmasak az általános vagy politikai viselkedés egyéni és kollektív kontrolljára. Másrészt éppen a gyors és fokozódó modernizáció még inkább növeli a globális egyenlőtlenségeket a globalizált kapitalizmusba és technológiai fejlődésbe bekapcsolódni képes,

versenyképes régiók, városok és nemzetek, illetve a leszakadó országok és területek között. Ugyan az erőforrásokban bővelkedő északi féltekén gyorsan kialakulhatnak és elterjedhetnek az új technológiák, ipari vívmányok, az indiai vagy brazil szegénynegyedekben ezek elérhetősége, alkalmazhatósága rendkívül korlátozott lesz. Még az optimista és demokratikus forgatókönyvnek is számolnia kell tehát a területi és politikai rendszerek mentén történő „modernizációs fragmentálódással”.

A politikai rendszerek hibridizációja

Az egyes országoknak, szövetségi rendszereknek és általában a politikai intézményrendszereknek a világon megfigyelhető széttartó, improvizált és ad hoc reagálása a precedens nélküli válsághelyzetre komoly kihívás elé állította a demokráciákat, illetve a „hatékonyság” illúzióját kölcsönözte az autokráciáknak. A válságra adott politikai adaptáció ugyanis a politikai intézményrendszer szintjén két problémát mosott össze: mennyiben hatékony egy állam vagy berendezkedés a járvány közegészségügyi, „technikai” kezelésében, ill. mennyiben hatékony az uralmi forma, a társadalmi hierarchia stabilitásának és legitimitásának biztosításában. Az autokratikus hatékonyság „illúziója” ott érhető tetten, hogy miközben az autokráciák és diktatúrák nem teljesítenek jobban, vagy adott esetben alulteljesítenek, a járvány technikai kezelésében a demokráciákhoz képest, sokkal jobban képesek uralni a „narratívát”, a rendelkezésükre álló formális és informális elnyomási eszközökkel biztosítani uralmi formájuk politikai legitimitását a válság ellenére vagy éppen a válság miatt. Ennek jeleit figyelhetjük meg például a kínai kommunikációban és cenzúrában, amely a járványügyi helyzet kezdeti 1-1,5 hónapos elhallgatása és katasztrofális menedzselése ellenére képes volt a kínai állami járványügyi intézkedéseket sikertörténetnek, a járványügyi helyzet kezelésére és az állampolgárok fokozódó politikai elnyomására (például Hongkongban) használt megfigyelési és jogi eszközöket a hatékony állami működésmód példaként beállítani. Magyarországon a kormányzat hasonló sikerként tudta tálalni az epidémia kontroll alatt tartását, melynek örve alatt valójában a kormány feletti alkotmányos és parlamenti kontrollt tovább gyengítő közjogi változások, a kormányközeli gazdasági szereplők befolyását és ezáltal a kormánypárt gazdasági hatalmát növelő lépések, az ellenzéki vezetésű önkormányzatok pénzügyi ellehetetlenítését szolgáló intézkedések, a független és kritikus sajtót további gyengítő közjogi változások bebetonozása zajlott.^{xxv} Ezzel szemben például a svéd és a brit válságkezelés, amely a demokratikus megoldásokon és az állampolgárok autonóm döntésein alapult, egyre több kérdőjelet vet fel a halálozások relatív magas száma miatt. A járvány ezáltal hozzájárulhat a hibrid rezsimek megerősödéséhez, terjedéséhez, mivel a kormányok a válságkezelésre szolgáló átmeneti intézkedéseket, technológiákat a választók és a politikai folyamatok antidemokratikus és hosszú távú állandó kontrolljára szolgáló eszközeiként intézményesítik, illetve az autokráciák vagy autokrata válaszok hatalmi „stabilitása” összemosódik a járványügyi helyzet kezeléséhez szükséges kormányzati „hatékonysággal”. Ebben a folyamatban pedig különösen kiemelt szerepe van a független és kritikus sajtónak, az egészségügyi, tudományos, intézményi pozícióban lévő szakértők cenzúrázatlan kommunikációjának, hiszen a sajtószabadság csökkentésével, a szakértők elhallgattatásával a járványügyi „hatékonyságról” szóló autokrata narratívák szabadon érvényesülhetnek.^{xxvi} A tényeken és tudományos konszenzuson alapuló kommunikációs helyét átveszik a szlogenek, a politikai érdekek szolgálatába állított propaganda és összeesküvés-elméletek, egyszerre

bizonyítva a hibrid rezsimék hatékonyságát és csökkentve politikai elszámoltathatóságukat a válság során emberéletekben mérhető hibákért.

A dezintegrálódás fokozatai

A járványügyi helyzet azonban nemcsak a kormányzati kompetenciákra/inkompetenciákra mutatott rá a demokratikus és autokratikus, diktatórikus rendszerekben, hanem a már meglévő társadalmi törésvonalakra is, amelyek különösen nehézkessé teszik a válság kezelését és a társadalmak hosszú távú adaptációját. Az IMF^{xxvii} vagy a Fitch^{xxviii} előrejelzései szerint az elmúlt 90 évben nem látott globális válság várható, a világ GDP-je akár 3%-ot is csökkenhet 2020-ban, amely felerősítheti a globális gazdasági vagyoni, jövedelmi és fejlettségi egyenlőtlenségeket, miközben újraosztja a lapokat a járvány abszolút „vesztesei” és relatív „nyertesei” között regionális, jövedelmi, vagyoni, foglalkozásbeli, életkori különbségek alapján. Ennek jeleit már láthatjuk az Egyesült Államokban vagy Nagy-Britanniában, ahol a halálozás jelentősen magasabb a kisebbségek és bevándorló háttérű munkavállalók körében, akik főként fizikai és az alapvető szolgáltatások körébe tartozó munkakörökben dolgoznak, miközben anyagi helyzetük, egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférésük, egészségügyi állapotuk jelentősen rosszabb a többségi társadaloménál.^{xxix} A járvány hatására növekvő egyenlőtlenségek azonban nemcsak a kollektív, társadalmi rétegeken és földrajzi régiókon átnyúló, sikeres járványügyi adaptációt, az ehhez szükséges technológiai innovációk, szolgáltatások széleskörű és sikeres elterjedését vonják kétségbe, hanem több, egymáshoz kölcsönösen kapcsolódó válságterület mentén csökkenthetik a társadalmi csoportok területi, életmódbeli, fogyasztási integrációját, miközben a politikai hatalom által kontrollálhatatlan módon dezintegrálódik a társadalom a járványügyi vészhelyzet évekre kiterjedő folyamata során. A járvány ugyanis hátrébb sorolt olyan fontos ügyeket, amelyek valójában megsokszorozzák a vírus hatását az egyénekre és a közösségekre. A járvány miatt például kevesebb erőforrás jut a klímaváltozás elleni harcra,^{xxx} amely áttételesen akadályozza például a kevésbé környezetszennyező technológiák elterjedését, közösségek ivóvízhez való hozzáférését a növekvő regionális aszályok révén, de a vírus gazdasági hatását ellensúlyozó mentőcsomagokhoz kapcsolódó növekvő államháztartási hiány hosszú távon alapvető egészségügyi, jóléti szolgáltatások leépüléséhez, az eleve marginalizált kisebbségi csoportok további leszakadásához vezethet az adósságszolgálat következtében – elsősorban a fejlődő országokban. A társadalmak gyengülő intézményes, normatív (jogi), jövedelmi, etnikai stb. integráltsága mind lokális, egyéni, mind kormányzati szinten nehézkessé teszi a járvány legyőzéséhez szükséges koordinált politikai és társadalmi válaszok kidolgozását és alkalmazását, amelynek következtében a szükséges technológiai, életmódbeli, gazdasági változások, adaptációs technikák és intézmények nagy regionális különbségekkel, társadalmi státusztól függően, földrajzi szegregátumokban valósulhatnak meg.

Progresszív válaszok a pandémia közvetett és közvetlen hatásaira

Az újtípusú koronavírus-járvány okozta krízisre számos progresszív válasz született. Ezeket a jó vagy ígéretes gyakorlatokat mutatja be a következő fejezet. A válaszlépések téma szerinti és problémakörönkénti bontásban szerepelnek. Az egyes témáknál helyet kaptak a helyi, önkormányzati szintű és állami szintű lépések is, hiszen sok esetben kiegészítik egymást, illetve hasonló lépéseket az egyes országokban a városvezetés, máshol a kormány tett.

Igyekeztünk úgy gyűjteni a jó gyakorlatokat, hogy azokban mind nyugat-európai, mind kelet-európai minták szerepeljenek. Az áttekintett gyakorlatokból^{xxx} szakpolitikai, de nem politikai alapon válogattunk, így egyes, a tanulmányban „progresszívként” előfeltételezett gyakorlatot jobboldali vezetésű kormányzatok, vagy városok vezettek be.

Város / központi kormány	A polgármester / miniszterelnök politikai hovatartozása	Szakpolitikai intézkedés
Lisszabon	S&D	Önkormányzati lakások bérleti díjainak befagyasztása
Egyesült Királyság	Konzervatív	Kilakoltatási moratórium
Barcelona	Barcelona en Comú, civil platform	Kilakoltatási moratórium, kamatmentes részletfizetés bérleti díjakra; lakhatási és munkavállalói engedély minden menekültnek, lejáró engedélyek automatikus meghosszabbítása; rendvédelmi szervek belső protokolljainak megreformálása a diszkrimináció ellen
Pozsony	Független	Higiéniai állomások hajléktalanok számára
Zaragoza	EPP	Hajléktalanszállók férőhelyeinek, kapacitásának növelése; mentálhigiénés szolgáltatás
Ioannina	Független	Hajléktalanellátás kiterjesztésre, a az ellátásokhoz való hozzáféréseküszöb lejjebb vitele; anyanyelvi tájékoztatás a bevándorlóknak
Madrid	EPP	Rászoruló egészségügyi dolgozók számára apartman biztosítása, kórházi ellátást nem, de felügyeletet igénylő betegek elszállásolása
Németország	EPP	Kurzarbeit (állami bérkiegészítési program); otthonról való munkavégzés jogának bevezetése; elektromos járművek vásárlásának támogatása; maszkok központi árszabályozása
Dánia	S&D	Állami bérkiegészítési program; munkanélküli segély, nagy arányú tesztelés időtartamának meghosszabbítása, feltételek lazítása

Város / központi kormány	A polgármester / miniszterelnök politikai hovatartozása	Szakpolitikai intézkedés
Hollandia	Renew Europe	Állami bérkiegészítési program, digitális platform kórházi ellátási igény jelzésére
Ausztria	EPP	Kurzarbeit (állami bérkiegészítési program), targetált vállalkozásmentő csomagok, célzottan mikrovállalkozásoknak, támogatási alap közép-és nagyvállalatoknak; Corona Assistance Fund létrehozása; pszichológiai telefonos segítség férfiaknak; a köztévé egyik csatornája iskolatétévé alakítása; koronavírusos esetek nyomkövetése applikációval
Franciaország	Renew Europe	Turisztikai állami befektetési csomag; családon belüli erőszak bejelentésének könnyítése; elektromos járművek vásárlásának támogatása
Olaszország	Független	Belföldi üdülési bónusz alacsony jövedelmű családoknak; kerékpár és robogóvásárlás támogatása a városlakóknak
Bécs	S&D	Gasztronómiai utalványok, iskolapszichológusok, tanácsadás több nyelven, online, diákoknak; gyerek-sajtótájékoztató, rendszeres online kórusfoglalkozás
Norvégia	Konzervatív	Munkanélküli segély időtartamának meghosszabbítása, már elbírálás előtti anyagi segítség
Finnország	S&D	Munkanélküli segély jogosultsági körének kiterjesztése; digitális oktatás, gyors és közeli együttműködés az állam és az oktatástechnológiai cégekkel; gyerek-sajtótájékoztató
Braga	S&D	Félárú tömegközlekedés bevezetése munkanélkülieknek, digitális ügyintézés
Budapest	Zöldek/EFA	Ingyenes tömegközlekedés munkanélkülieknek, új kerékpársávok, olcsóbb közösségi kerékpározás
Svédország	S&D	Átképzési programok munkanélkülieknek
Magyarország	EPP	Átképzési programok munkanélkülieknek
Spanyolország	S&D	Alapjövedelem bevezetése
Cartagena	Független	Többnyelvű tájékoztatás
Reggio Emilia	S&D	Többnyelvű tájékoztatás
Kantábria	Autonómia párti, populista, progresszív	Bevándorlók elszállásolása kolostorban

Város / központi kormány	A polgármester / miniszterelnök politikai hovatartozása	Szakpolitikai intézkedés
Firenze	S&D	Helyi lakosok lakásbérletének olcsóbbá tétele; "okos forgalommonitorozás"
Kanári-szigetek	S&D	Családon belüli erőszak bejelentésének könnyítése
Ljubljana	Renew Europe	Családon belüli erőszak bejelentésének könnyítése
Románia	EPP	Fizetett extra szabadnapok gyerekkel otthon maradni kényszerülő szülőknek
Horvátország	EPP	A közmédia egyik csatornájának iskolatévété alakítása
Álmosz	Renew Europe	Ingyenes korrepetálás diákoknak
Helsinki	EPP	Segélyhívó 80 év felettieknek
Torres Vedras	S&D	Időskori testmozgás támogatása online
Bamberg	S&D	Platform önkéntesek és rászorulóknak összekötésére
Amszterdam	Zöldek-EFA	Platform önkéntesek és rászorulóknak összekötésére
Leeds	Munkáspárt	Elzártabbban élő közösségek informálása civil szervezetek segítségével
Lettország	EPP	Digitális parlamenti ülések bevezetése
Párizs	S&D	Egészségmonitorozó rendszer; fertőtlenítő pontok kihelyezése
Ile-de-France	EPP	Platform rászorulóknak és segítő vállalkozások összekötésére
Pavlograd	Szocialista, liberális	Online konyhai oktatóvideók
Gava	S&D	Online piactér, ahol helyben felhasználható kuponok válthatók
Frankfurt	S&D	Platform helyi termékek, szolgáltatások népszerűsítésére
Groningen	S&D	Innovációs alap
Fuenlabrada	S&D	Helyi vásárlásra ösztönző közösségimédia- kampány
Haarlem	EPP	Online platform, helyben felhasználható utalványok értékesítésére
Izland	Zöld	Nagy volumenű tesztelés
Valencia	Zöldek-EFA	Globális adatmegosztó platform a városok fenntarthatóságáért
Palermo	S&D	Digitális eszköztár otthoni munkavégzéshez
Bordeaux	EPP	Online fórum a lakók demokratikus döntéshozatali folyamatokba való bevonásához

Város / központi kormány	A polgármester / miniszterelnök politikai hovatartozása	Szakpolitikai intézkedés
Saint-Omer	Renew Europe	Szelektív hulladékgyűjtés biztosítása
Terrassa	Civil szerveződés	Új kerékpársávok, szélesebb járdák, további zöldfelületek kialakítása
Milánó	S&D	Belvárosi úthálózat áttervezése, új elektromos rollerek engedélyezése
Róma	Független (Cinque Stelle)	Kerékpárutak kiszélesítése, meghosszabbítása
Bari	S&D	Kerékpáros munkába járás támogatása
Brüsszel	S&D	Városmaglakóövezetté nyilvánítása
Hága	Renew Europe	Forgalomcsillapító intézkedések
Vilnius	Renew Europe	Szabadtéri kávézók működtetésének támogatása köztereken

A koronavírus-krízis felszínre hozott számos problémát, illetve súlyosbította a már meglévőket. A társadalmi egyenlőtlenségek például egyértelműen nőnek,^{xxxii} a lakhatási problémák fokozódnak^{xxxiv}, hiszen az ugrásszerűen növekvő munkanélküliség a tartalékokkal kevésbé vagy egyáltalán nem rendelkező társadalmi rétegeket sokkal inkább sújtja. A mindennapok példátlan leállása ugyanakkor lehetőséget is teremt a változtatásokra, legyen szó akár a közlekedésről, akár városszervezésről.

A fejezet öt nagyobb kategóriában gyűjti össze a szakpolitikai válaszokat, kezdeményezéseket: társadalmi-gazdasági válságkezelés, technológiával kapcsolatos lépések, zöld megoldások, mindennapi higiéniai, távolságtartást elősegítő intézkedések, pszichológiai egészséget segítő intézkedések.

Társadalmi- gazdasági válságkezelési lépések

Lakhatási válság

A koronavírus-krízis nyomán Európa-szerte súlyosbodott a lakhatási válság számos nagyvárosban. Ennek egyik eleme a dzsentifikáció, amely főként a turizmusban élő városokban erősödött fel. Ezekben a városokban jellemző tendencia, hogy a fiatalok, helyiek és a középosztály egyre kevésbé tudja megengedni magának, hogy a városban, a központban lakjon, ezért kiszorulnak a peremkerületekbe, miközben a belvárosi lakások befektetési céllal, akár külföldi befektetők kezében, turisták szállásolására szolgálnak.^{xxxv}

Lisszabon 70 000 lakója számára felfüggesztette^{xxxvi} az önkormányzati lakások bérleti díjának fizetési kötelezettségét. Barcelona vezetői is hasonló lépéseket tettek, illetve részletfizetési lehetőséget is biztosítottak, pénzügyi segítyt hirdettek a lakhatás támogatására, illetve konzultációt és mediációt nyújtanak szükség esetén. Az Egyesült Királyságban a vírus megjelenését követő 3 hónapban senkit sem lakoltathatnak ki, akkor sem, ha esetleg lejárt a vízum vagy visszautasították a menedékkérelmét.

A kilakoltatási moratóriumok bevezetése és bérleti díjak befagyasztása, vagy a kamatmentes részletfizetési lehetőség és fizetési haladék felkínálása több városban is bevezetésre került, például Barcelonában^{xxxvii}.

A hajléktalanság és higiéniai szolgáltatásokhoz való hozzáférés hiánya kiemelt veszélyforrás a hajléktalan emberek számára, Pozsonyban ezért higiéniai állomásokat^{xxxviii} hoztak létre. Ezeken az állomásokon ivóvíz és alapvető higiéniai szolgáltatások elérhetők. Zaragoza közel megdupláztta^{xxxix} a meglévő hajléktalanok számára fenntartott szállóhelyek számát, erre a célra egy sportközpontot is átalakítottak. A rászorulóknak napi három étkezést, egészségügyi ellátást és szociális támogatást kapnak.

Az önkormányzat olyan hajléktalanszállót is nyitott a görögországi Ioanninában^{xl}, amely olyan hajléktalanoknak nyújt szállást, akik nem felelnek meg a hagyományos hajléktalanszállók követelményeinek (pl. alkohol- vagy drogfogyasztás miatt).

Madrid fekvőhelyeket biztosít^{xli} betegeknek, és apartmanokat az egészségügyi dolgozóknak. Az önkormányzat a helyi szállodákkal együttműködve 60 ezer fekvőhelyet tett elérhetővé olyan betegek számára, akik esetében nem indokolt a kórházi elszállásolás, de folyamatos felügyeletre van igényük. Ezen felül 50 apartmant nyitott meg egészségügyi dolgozóknak, hogy segítsenek az ingázókon, illetve azokon, akiknek idős vagy veszélyeztetett családtag miatt nem célszerű otthon tartózkodniuk.

Munkahelyvédelmi intézkedések

Számos európai ország kormánya vezetett be speciális munkarendet („Kurzarbeitot”), illetve egészítette ki a kieső bért, hogy a munkavállalóknak ne kelljen elbocsátaniuk alkalmazottaikat.

Németországban, a névadó Kurzarbeit hazájában ez a rövidített munkaidő támogatási rendszer^{xlii} 2008-ból lehet ismerős, az akkori sikerre való tekintettel 2020 márciusában ismét bevezették, minimális változtatásokkal. A lényege, hogy egy gyár a megrendelések drasztikus csökkenése esetén sem kell, hogy elbocsássa az alkalmazottait, ha egy meghatározott időre csökkenti a munkaidejüket és fizetésüket, amit az állam pótol ki 60%-ban.

A Kurzarbeithoz hasonló programokat számos országban bevezettek. Dániában a bérkiegészítés magáncégek esetében^{xliii} 75%, tehát az állam a bér 75%-át (3083 euróig) hajlandó átvállalni a munkáltatótól, amennyiben az megtartja a munkavállalót. A közszolgák bármilyen a fizetésükre való negatív következmény nélkül átállhattak otthoni munkavégzésre.

Hollandiában minden munkáltató, aki 20%-os vagy azt meghaladó árbevétel-veszteségre számított, jelentkezhetett a NOW^{xliiv} programba, amely akár 90%-ban is fedezi a bért a vállalat árbevétel-veszteségének függvényében, szintén rövidített munkaidővel megtartva a munkavállalót. Ausztriában is létezett már korábban egyfajta Kurzarbeit, így ezt a modellt vezették be újra további^{xlv} egyszerűsítésekkel, hogy az azt korábban még nem igénybe vevő vállalatok számára is vonzóvá és elérhetővé tegyék.

Magyarországon a Kurzarbeithoz képest jóval szűkebb^{xlvi} azon vállalatok köre, amelyek megfeleltek a bértámogatási program részvételi feltételeinek. Az első változathoz képest bár bővítették a programot,

a közgazdászok véleménye szerint a program nagyon kevés valódi segítséget nyújt a vállalatok és munkavállalók számára.^{xlvii xlviii}

Az egyes kormányok ágazati mentőcsomagokat is kidolgoztak a válság által leginkább érintett vagy nemzetgazdasági szempontból fontosnak tartott szektorok megmentésére. Ausztria például egy 2 milliárd eurós alapot^{xlix} hozott létre, kifejezetten mikrovállalkozások és frissen (2019. december 31-ig) alapított vállalkozásoknak folyósítandó, vissza nem térítendő, adómentes támogatások nyújtására. Egy vállalkozásnak ez maximum 15 000 euró értékű támogatást jelenthet. A közép- és nagyvállalatok likviditásának támogatására szintén Ausztria hozta létre a Corona Assistance Fund-ot^l 15 milliárd euró értékben; kifejezetten azokra a szektorokra fókuszálva, amelyeket legkomolyabban sújtottak a beutazási tilalmak, utazási korlátozások és rendezvénytartási tilalmak. Ez az alap kedvezményes kölcsönöket és vissza nem térítendő támogatásokat nyújt.

Szektoriális támogatásokkal az egyes országok elsősorban a turizmust és vendéglátást lendítenék fel, Franciaországban például a kormány 1,3 milliárd eurós befektetési csomagot jelentett be^{li} kifejezetten a turisztikai szektort célozva. Ez a fajta támogatási csomag elterjedt és számos kormányzat élt vele Európa-szerte. Olaszország ugyanakkor például újszerű módszerrel próbálja életre keltetni az ideiglenesen gyakorlatilag megszűnt turizmust: a kormány egy 55 millió eurós serkentő csomagot jelentett be, a Decreto Rilancio-t^{lii}, aminek fő eleme a 40 000 euró éves jövedelemnél kevesebbre szert tevő háztartásoknak juttatott 500 euró értékű üdülési bónusz, amit belföldi turizmusra költhetnek. Ezt az összeget nem készpénzben kapják a jogosult háztartások, hanem 80%-át az általuk igénybe vett hotel számára utalja az állam, a maradék 20%-ot pedig a vakációzók leírhatják az adójukból.

Bécs városa gasztronómiai utalványokat osztott^{liii} ki a lakosoknak fejenként 50 euró, összes 40 millió euró értékben, amelyet a város vendéglátóipari egységeinél használhatnak fel, hogy ezzel is segítsék a helyi vendéglátást, és enyhítsék az élelmezési problémákat. A turizmust és a vendéglátást Magyarországon a kormányzat első sorban közvetlen transzferekkel, illetve foglalkoztatási kedvezményekkel akarja fellendíteni, ugyanakkor ezen intézkedések mögött egy erősen klientelista szemlélet is meghúzódik – ami szépen kirajzolódik például a turisztikai támogatások fő kedvezményezettjeinek listájából is^{liv}.

Munkanélküliség

A koronavírus-járvány és a leállások következtében a szegénységben élők helyzete rosszabbodott. A jövedelemcsökkenés vagy a jövedelem teljes kiesése azokat érintette leginkább, akiknek nincsenek tartalékaik, esetleg korábban feketén dolgoztak, tehát a munkanélküli vagy álláskeresői segélyre sem jogosultak.^{lv}

Különbő országok máshogy reagáltak a munkanélküliség hirtelen megugrására. Jellemző szakpolitikai lépés volt az álláskeresői támogatások, munkanélküli segélyek igénybevételi jogosultságának meghosszabbítása. Dániában például a rendkívüli helyzetre való tekintettel négy hónappal meghosszabbították^{lvi} a munkanélküli segély igénybe vehetőségének hosszát. A segély igénylésének módját is rugalmasabbá tették, és lazítottak a hozzáférés (jogosultság megtartásának) feltételein is, például a kényszerből külföldön rekedők segélyből való kiszorulásának megakadályozására.

Norvégiában is meghosszabbították a hamarosan lejáró munkanélküli segélyeket, illetve az azonnali anyagi gondok megelőzésére bevezették^{lvii}, hogy már a segély megítélése előtt, előzetesen is adnak anyagi támogatást. Kibővítették az egyéni vállalkozók és szabadúszók táppénzre való jogosultságát is, amennyiben koronavírussal diagnosztizálják őket, és ez akadályozza őket a munkavégzésben.

Hasonló irányba indult el Finnország is, ahol minden munkavállaló, sőt, még a diákok számára is elérhetővé^{lviii} tették a munkanélküli segélyt. Az igénylési folyamatot is egyszerűsítették, hogy a hivatalok meg tudjanak birkózni az igénylők áradatával.

Bár a munkanélküliek juttatásait az államok kontrollálják, városi szintű kezdeményezések is vannak a támogatásukra. Bragaban például féláron használhatják^{lix} a tömegközlekedést a munkanélküli lakosok, a város ezzel a járvány által bekövetkezett jövedelemkiesést igyekszik ellensúlyozni. A havi bérletek Budapesten is ingyenesek^{lx} az álláskeresőik számára.

Átképzési programok

A hirtelen jelentkező tömeges munkanélküliség leküzdésére több országban is állami átképzési programokat hirdettek meg. Svédországban főként a turizusból és légiforgalomból érkező munkanélkülivé vált emberek jelentkeztek az április elején elindított átképzési programra, ahol egészségügyi^{lxi} képzést kaptak, hogy besegíthessenek a kórházakban, idősotthonokban ápolási és adminisztratív feladatok ellátásában. A SAS skandináv légitársaság például 10 000 alkalmazottját küldte elbocsátás helyett ideiglenes eltávozásra és állami továbbképzésre.

A magyar kormány is elindított egy Újratervezés Program névre hallgató átképzési programot, egy Európai Unió által finanszírozott GINOP program keretében, ahol a jelentkező munkanélküliek informatikai és alapfokú programozó ismereteket szerezhettek^{lxii}. A program 6-8 hetes, és a kiírás szerint heti 10-30 óra elfoglaltságot jelent. A GINOP 1.2.8 program keretében egyéb kurzusok^{lxiii} is elérhetők, amelyek már korábban is léteztek, de amik a koronavírus-járvány alatt részben vagy teljesen térítésmentessé váltak.

Alapjövedelem

A gazdasági nehézségek ismét előtérbe hozták a közbeszédben az alapjövedelem valamilyen formájának bevezetését. A legutóbbi átfogó, államilag támogatott finn kísérlet^{lxiv} – amelynek keretében 2017-18-ban 2000 véletlenszerűen kiválasztott munkanélküli személynek utaltak 560 eurót havonta, és amely összeg nem változott akkor sem, ha elkezdtek dolgozni, bár munkakeresési kötelezettségük nem volt – hirtelen sokat idézett példa lett. A kísérlet eredményeképp többek között a résztvevők mentális egészsége és a saját vagyoni helyzetének megítélése is javult.^{lxv}

Spanyolországban, ha nem is feltétel nélküli alapjövedelmet, de létfenntartáshoz szükséges alapjövedelmet vezettek be^{lxvi} június 15-én. Ennek lényege, hogy a 472 eurós, egyéb jövedelemmel nem rendelkezőknek járó alapjövedelem munkavállalással, akár részmunkaidős munka esetén is csökken, a különbséget fizeti az állam. 472 euró feletti jövedelem esetén értelemszerűen megszűnik az alapjövedelemre való jogosultság. Az igénylést további feltételekhez kötötték, például felső vagyoni

határa is van. Az alapjövedelem bevezetése nagyjából 850 000 családot, 2,3 millió embert érint^{lxvii}, és évente mintegy 3 milliárd euróból fog megvalósulni.

Rasszizmus, xenofóbia elleni lépések

A marginalizált társadalmi csoportok helyzete a válság során tovább romolhat, különösen a munkaerőpiacon, ahol a munkanélküliség megugrásával hirtelen még nehezebb helyzetbe kerülhetnek, mint korábban. Számos város hozott intézkedéseket kifejezetten a menekültek és bevándorlók munkaerőpiaci és lakhatási helyzetének javítására. A szabályozatlan helyzetű bevándorlók helyzetének rendezése is sürgetőbbé vált, ezért számos város hozott intézkedéseket a munkaerőpiac fehéritésére, a menekült- és munkavállalói engedélyek kiadásának gyorsítására, a bürokratikus terhek és az ügyintézés időtartamának csökkentésére.

Barcelona lakhatási és munkavállalói engedélyt ad ki^{lxviii} minden kérelmet benyújtó menekültnek, illetve a város önkormányzata felgyorsította az engedélyezést a folyamatban lévő kérelmek esetében is. Ezenkívül a lejáró lakhatási és munkavállalói engedélyek automatikusan meghosszabbodnak. Az adminisztratív helyzettől függetlenül mindenkinek egyenlő egészségügyi, szociális ellátást és hozzáférést biztosít az önkormányzat. A város könnyebbé tette a bevándorló háttérű egészségügyi dolgozók felvételét is. A bevándorlók által sokszor feketén végzett gondozási és háztartási munkák bejelentésének ösztönzésére is tettek lépéseket, sőt, ezeket a munkákat létfontosságúnak minősítették, így az ilyen munkát végzők a megfelelő egészségügyi óvintézkedéseket megtéve a kijárási tilalom alatt is dolgozhattak.

A bevándorlók tájékoztatására, a görögországi Ioanninában a rendőrség, a civil szervezetek és a bevándorlók képviselői közös kampányba kezdtek^{lxix}, amelynek keretében az anyanyelvükön is rendszeresen bemonadják a helyi rádiókban és rendőrautók hangszóróiból a vírus terjedésének lelassításához és megelőzéséhez szükséges információkat. A bevándorlók munkaadói is rendszeresen kapnak ismeretterjesztő anyagokat, amelyeket továbbadnak az alkalmazottaiknak.

A többnyelvű tájékoztatás ékes példája Cartagena gyakorlata; a városvezetés, civil szervezetek és a város 17 mecsete együttműködnek, arabul, franciául és angolul is informálják a lakosokat, hogy mindenki ugyanúgy értse és értelmezze a higiéniai szabályokat és a kormány által bevezetett rendkívüli állapotot. Reggio Emiliában a városvezetés a bevándorlók által leggyakrabban beszélt nyelveken is elérhetővé^{lxx} tette a koronavírussal kapcsolatos információkat, a a legsérülékenyebb emberekkel pedig egy helyi kulturális center által moderált csoportban tartotta a kapcsolatot.

Kantábria városa egy kolostorban szállásolja^{lxxi} el az életterhelten körülmények közé került bevándorlókat. 50 férőhelyet nyitottak meg a Soto Iruz kolostorban, ahova a kormány a püspök és a helyi civil szervezetek segítségével elszállította a rászoruló bevándorlókat.

A rasszizmus, a xenofóbia és a diszkrimináció ellen Barcelona városa felgyorsította^{lxxii} a rendvédelmi szervek által elkövetett feltételezett visszaélések kivizsgálását, és új, belső monitoring eljárásokat vezetett be ezek megelőzésének érdekében.

A drasztikusan visszaeső közlekedési- és turistaforgalom rendkívüli lehetőséget adott a városok vezetői számára, nemcsak a közlekedés újragondolására és változtatásokkal való kísérletezésre (mint

amilyenek például Budapest ideiglenes, új kerékpársávjai), de a lakásbérleti viszonyok áttekintésére is. A firenzei önkormányzat a lakásbérleti piacról kiszorulókon egy olyan tervvel segítene, amelynek értelmében a rászoruló helyi lakosok olcsóbban tudnának lakást bérelni, mint a turisták.

Családon belüli erőszak

A társadalmi távolságtartás és a kijárási korlátozások hozzájárultak a családon belüli erőszakos cselekmények számának növekedéséhez.^{lxxiii} A problémákra az egyes országokban különféle válaszok születtek. Franciaországban hotelekben szállásolják^{lxxiv} el az áldozatokat, és több mint egymillió eurós külön támogatást nyújtanak családon belüli erőszak ellen küzdő civil szervezeteknek.

Ezen kívül élelmiszerboltok közelében hús tanácsadóközpontot is felállítottak, hogy bevásárlás céljából könnyebben megközelíthetőek legyenek. Mivel az erőszak bejelentése megnehezült, a Kanári-szigeteken is bevezettek gyógyszerárakban olyan kódszavakat,^{lxxv} amelyekkel az áldozatok jelezhettek például „Mascarilla-19”-et, avagy 19-es maszkot kérve a pultnál. A gyógyszerészek ezt követően a bejelentő adatait azonnal továbbítják a rendőrségre. Franciaországban országos szinten is ugyanezt^{lxxvi} a rendszert vezették be, szintén a „Masque-19” kódszó használatakor.

A családon belüli erőszakos események megnövekedett számára való tekintettel több város, a hasonló incidensek bejelentésére szolgáló vonalak kapacitásának (munkaerejének, a hívhatóság időtartamának) növelésével, illetve új hotline-ok létesítésével reagált. Ljubljana NGO-kkal együttműködve két új, éjjel-nappal hívható segélyszámot hozott létre^{lxxvii}, illetve számos felületen (LCD- kijelzőkön, hírlevelekben és a város honlapján) tájékoztatókat helyezett ki, mi a teendő, és hová lehet Bécsben és Ausztriában a hasonló bűncselekmények megelőzésére is nagy hangsúlyt fektetnek. Ez a Männerinfo nevű segélyvonal^{lxxviii}, amelyet férfiak számára tartanak fenn, akik ha kilátástalannak érzik a helyzetüket, vagy dühkezeléssel kapcsolatos problémáik vannak, telefonon szakszerű segítséget kaphatnak, így kisebb valószínűséggel vezetik le dühüket a családjukon. A telefonos tanácsadás mellett a hívókat a férfiak számára létrehozott helyi tanácsadóközpontokba utalják, ahol az erőszakmentes stresszkezelésről és konfliktus-deeszkalációról tanulhatnak.

A rendkívüli jogrend időszaka alatt Magyarországon is előtérbe került a családon belüli erőszak témája, de sajnos nem a konstruktív megoldások vonatkozásában. A kormány elfogadott egy, az Isztambuli egyezményhez való csatlakozást elutasító nyilatkozatot^{lxxix}.

Oktatás

Az európai államok túlnyomó többsége bezárta az iskolákat a pandémia terjedésének lassítására, és áttért valamilyen fajta digitális oktatásra. Ez újfajta kihívások elé állította mind a tanárokat, mind a diákokat, mind a szülőket. Az online oktatásra való átállás jellemzően állami döntés volt (bár Németországban például tartományonként és iskolatípusonként változott, mikor zártak be).

Az általános gyakorlat ezekben az országokban az volt, hogy az iskolákat teljesen vagy részlegesen bezárták, csak igény szerinti gyermekmegőrzést biztosítottak alacsony létszámú csoportokban, a tanárok pedig online juttatták el a tananyagot a diákoknak, akik otthon a szüleik vagy a tanár instrukciói segítségével sajátították el azt.

A szülőkre ez rendkívüli terheket rakott, azokra is, akik meg tudták oldani, hogy otthoni munkavégzésre álljanak át. A különböző országok különféleképpen könnyítettek a helyzetükön: Franciaországban^{lxxx} és Romániában^{lxxxi} a munkáltató köteles volt fizetett extra szabadnapokat adni a gyerekével otthon maradni kényszerülő szülőknek.

Horvátországban a közmédia egyik csatornája, a HRT alakult át iskolatévéné^{lxxxii}, ahol az alsósok számára sugározták a tanórák anyagát, míg a felsősök online oktatásban részesültek. Ausztriában az állami ORF 1 sugárzott tananyagokat korcsoportonkénti bontásban. Finnországban egy rádió is tananyagok sugárzására váltott^{lxxxiii}.

Olyan államokban, ahol már korábban is volt hagyománya az alternatív és digitális oktatásnak, mint például Finnországban, a távoktatásra való átállás nem okozott^{lxxxiv} különösebb problémát a tananyagok összeállítása és a diákokhoz való eljuttatása szempontjából – szemben azokkal az inkább poroszos oktatási rendszert működtető országokkal, ahol a digitális oktatás a gyakorlatban korábban nem valósult meg.

A finn kormány az oktatástechnológiai vállalatokkal szoros együttműködésben indította el márciusban a Koulu.me oldalt, ami diákoknak és tanároknak is innovatív és jól használható felületen gyűjti össze az alkalmazásokat, amik hatékonyabbá tehetik az online oktatást. A 12 közreműködő cég felajánlásából ingyen hozzáférhetőek a felületek.

Míg az államok jellemzően az egész oktatás online térbe való átkerülését szervezték és irányították, a távoktatással rosszabb helyzetbe kerülő diákok számára civil szervezetek vagy városok is szerveztek felzárkóztató kurzusokat.

Bécs elindította a „Support 2.0” elnevezésű korrepetáló kezdeményezését^{lxxxv} 10-14 éves diákoknak online. Az iskolapszichológusok pedig telefonon voltak elérhetők az iskolabezárások alatt, bizonyos helyeken hétfégen és az esti órákban is, a telefonos tanácsadó szolgáltatások pedig 23 nyelven álltak a németül kevésbé jól beszélő diákok rendelkezésére.

A spanyolországi Álimosz városa Skype-on és Google Classroom-on keresztül ingyenes oktatást, korrepetálást kínál^{lxxxvi} középiskolai diákoknak, hogy az izoláció kevésbé hátráltassa a tanulmányaikat.

A gyerekek tájékoztatására a szorongást keltő járványügyi hírek közepette több helyen is rendeztek gyerek-sajtótájékoztatásokat, ahol a fiatalabbak számára érthető módon fogalmazták meg a fontos tudnivalókat, és válaszoltak a kérdésekre. Ilyen gyerek-sajtótájékoztatót a finn miniszterelnök tartott^{lxxxvii}, három miniszter részvételével. Másfél hónappal később a bécsi városházán tartott^{lxxxviii} egyet a városvezetés (a gyerekek mindkét alkalmat online követhették és kérdéseiket előzetesen videó formájában továbbíthatták).

Mentálhigiénés segítség, a magány leküzdésében

A pandémia nem csak a fizikai, hanem a mentális egészségre nézve is súlyos fenyegetést jelent mind a halálfélelem, mind a magány, mind a járulékos életszínvonal-romlás következtében^{lxxxix}. Zaragoza mentálhigiénés és élelmiszerellátó szolgáltatást vezetett be^{xc}. Telefonon és e-mailen keresztül elérhető, fiataloknak szóló mentálhigiéniai tanácsadó csoportok segítik a helyieket. Emellett 24 óras

segélyhívó vonal működik a családon belüli erőszak áldozatainak támogatására, illetve egy kampány hirdeti a szomszédok szerepvállalásának fontosságát. Az önkormányzat ezen felül napi egy főtt ételt szállít a 65 éven felülieknek egy helyi NGO-val együttműködve, melyet telefonon keresztül lehet kérvenyezni.

Helsinki minden 80 év feletti lakost felkeres telefonon. A Helsinki Helpline a helyi önkormányzat és civil szervezetek együttműködésén keresztül jött létre, és minden 80 év feletti lakost felkeresnek, hogy segítséget nyújtsanak, vagy csak beszélgessenek az izolált idősokkal. A segélyhívó 70 év felettiek számára is elérhető szükség esetén.

Torres Vedras önkormányzatának szenior torna kezdeményezése a vírus alatt monitorozza az idősök egészségi állapotát. A „Move for Life – Senior Sport” program az időskori testmozgást népszerűsíti^{xcii} az 55 év feletti lakosok körében, illetve a közösséghez tartozás érzését is erősíti az izoláció alatt. A program 9 edzővel működik, akik hetente felkeresik telefonon az 1900 résztvevőt, hogy megbeszéljék velük a heti testmozgás részleteit, és emellett informálódjanak a foglalkozásokról. Egészségügyi probléma vagy egyéb szükség esetén a helyzetet jelentik az önkormányzatnak, ami megpróbál megoldást találni a kihívásra.

A portugál Amadorában művészetterápiával^{xciii} enyhítették a bezártság és izoláció káros hatásait: a „Telefonszínház” nevű telefonvonalon gyerekeknek mesét olvastak, az idősöknek pedig kreatív storytelling gyakorlatokat tartottak.

Bamberg és Amszterdam létrehozott egy platformot, ami a rászoruló egyéneket önkéntesekkel köti össze, akik mindennapos segítséget nyújtanak. A bambergi^{xciii} rendszer főleg telefonon keresztül, nem pedig online működik, hogy minél szélesebb körben elérhető legyen. Az amszterdami^{xciv} program nagyon hasonlóan, online működik.

Krakkó városában ingyenes pszichológiai, pszichiátriai tanácsadást nyújtottak önkormányzati támogatással jelentkezők számára^{xcv}. Bécs a magány ellen közös online kórusórákat indított.^{xcvi} Minden héten együtt énekel a kórus, ahová bárki beléphet egy linken, hetente más dalt próbálva el.

Leeds helyi szervezetekkel együttműködve segíti a közösségépítést és az információk terjedését. A Communities of Interest kezdeményezés célja, hogy információt biztosítson olyan közösségeknek, melyek valamilyen okból csak korlátozottan értesülnek azokról, például mert fogyatékkal élnek. A programban résztvevő szervezetek szolgálnak csatornaként a csoportok és az önkormányzat között: egyrészt információt közvetítenek a közösségnek, másrészt az önkormányzatot is informálják arról, hogy a koronavírus hogyan érinti az adott csoport tagjait.

Technológiával, online kapcsolattartással összefüggő lépések

Közüintézmények és a törvényhozás digitalizációja

A hivatalok bezárásával és a pandémia hatására az élet szinte minden területén felgyorsult a digitalizáció. A nemzeti parlamentek azonban a legtöbb esetben kivételek ez alól, az ülések megtartása, a szavazások lebonyolítása sok helyen biztonsági és etikai aggályokba ütközött.

Lettország azon kevés ország egyike, amely a koronavírus hatására teljesen digitalizálta működését. Több hétnyi félig online, társadalmi távolságtartásra ügyelő működés után a parlament, a Saeima május 26-án megtarthatta^{xcvii} első online ülését, egy e-Saeima nevű eszköz segítségével.

A bragai önkormányzat legtöbb szolgáltatását átültette^{xcviii} az online térbe. A digitális ügyintézés mellett internetes szemináriumok segítik a vállalkozásokat, hogy könnyebben alkalmazkodjanak a kialakult körülményekhez.

Amszterdam, Amstelveen, Zwanenburg, Zaanstad és Almere lakosai már használhatnak egy alkalmazást^{xcix}, amivel kórházi ellátási igényüket jelezhetik. A városok körét fokozatosan bővítik ki egész Hollandiára

Párizsban ehhez hasonlóan egy egészség-monitorozó rendszer^c működik. Az orvosok regisztrálják a kórházi ellátást nem igénylő pácienseiket egy online rendszerbe, ami egy honlapon vagy alkalmazáson keresztül naponta kérdéseket tesz fel az egészségi állapotukra vonatkozóan (a kérdések gyakorisága attól függ, hogy az orvos szerint mennyire veszélyeztetett az egyén). A kérdőívhez kapcsolódik egy jelzőrendszer is, ami a válaszok alapján szükség esetén értesíti a kórházat.

Helyi vállalkozások támogatása a digitális térben

Ile-de-France és Dél-Hollandia új internetes platformot hozott létre^{ci}, ami összeköti a rászorulókat a segítő vállalkozásokkal. A szükséghelyzetben lévők (magánszemélyek és intézmények egyaránt) megoszthatják az igényeiket, mely alapján a francia^{cii} és a Resilient Society (holland) platform összeköti őket olyan vállalkozásokkal, amik segítséget nyújthatnak. Ez a szolgáltatás segített kiberbiztonsági megoldásokat beiktatni a kórházakban és élelmiszervásárlást szervezni a régió rászorulóinak. Hasonló funkciót tölt be a dél-holland Marketplace platform, ami a rendelkezésre álló munkaerőt köti össze a fellépő munkaerőigénnyel.

Fabriano és Pavlograd kezdeményezése támogatja a kulturális örökséget és az élelmiszer-ellátást. A két önkormányzat helyi szervezetekkel és együttműködve oktatóvideókat^{ciii} oszt meg tradicionális és kevésbé tradicionális receptekről, melyek segítik a helyiek önellátását az izoláció alatt.

Mivel a turisztikai és kereskedelmi szektorban dolgozók nagy aránya került kiszolgáltatott helyzetbe az üzletek bezárása miatt, a gawai önkormányzat létrehozott egy online „piacot”^{civ}, ahol az üzletek és vendéglátó egységek online kuponokat árulnak a jövedelemkiesés miatt, melyek a lezárásokat követően élőben beválthatók. Számos hasonló kezdeményezés jelent meg a koronavírusra válaszként, azonban a gawai eset annyiban egyedi, hogy nem gazdasági szereplőhöz, hanem a helyi önkormányzathoz kötődik a megvalósítása.

Frankfurt egy platformon segíti a helyi vállalkozásokat. Ez a Frankfurt am Start, ami a helyi termelők termékeit és a helyben megvalósuló szolgáltatásokat közvetíti. Groningen létrehozott^{cv} egy innovációs alapot 250 000 euró értékben, amivel a koronavírus-krisis elhárításán dolgozó innovatív kis- és középvállalkozásokat támogatják. Fuenlabrada önkormányzata közösségimédia-kampányt indított^{cvi} (#aszomszédbanvásárolunk), amivel a helyi kistermelők és vállalkozók túlélését segítették. Az önkormányzati oldalon feltüntették a házhoz szállítást vállaló helyi kistermelőket is.

Hasonló logika alapján holland városokban, például Haarlemben a „Help de horeca” kampány keretein belül a lakosokat arra bátorítják, hogy a kampány platformján keresztül vegyenek utalványokat, kuponokat a kényszerűségből zárva tartó vendéglátóipari egységekbe, így átsegítve őket a nehéz időszakon.

Monitorozó applikációk, tesztelés

Számos országban széleskörűen tesztelték a lakosságot az új típusú koronavírusra. Ennek jelentősége az adott ország vezetése számára az adatok megbízhatóságában és a tünetmentes, ám potenciális terjesztők kiszűrésében rejlik, ami nagyban segíti a megfelelő járványkezelési stratégia kialakítását. A konkrét tesztelési protokoll ugyan országonként eltért; Dániában például mindenkit teszteltek^{cvii}, aki akármilyen koronavírusra utaló tünetet produkált, míg több országban például a beutazást követő 14 napnyi karantént lehetett^{cviii} kiváltani egy helyben elvégzett teszttel, mint például Ausztriában.

Lakosságarányosan a világon a legtöbb tesztet Izlandon végezték. A tesztelést az első eset megjelenése előtt egy hónappal, már január végén elkezdtek. Egy nagy szűrőközpontot nyitottak, ahová bárki tünetek nélkül is besétálhatott tesztelésre, amivel egy random mintát tudtak levenni. A 364 000 fős országban több mint 62000 tesztet végeztek el^{cix}.

Ausztriában egy, a Rotes Kreuz által kiadott applikáció, a Stopp Corona segítségével követték nyomon az igazolt fertőzötteket, amelyet önkéntes alapon lehetett használni, és ami anonim módon rögzíti és osztja meg az adatokat.

Izlandon a helyi biotechnológiai vállalatnak, a DeCode-nak és a kormány együttműködésének következtében jóval az első eset megjelenése előtt elkezdtek a tesztelést. Néhány héttel később már egy állami kontaktmonitorozó applikáció is elkészült, a Ranking-19. A nyomkövető applikáció a világ legmagasabb penetrációs rátájával is büszkélkedhet, Izland népességének 38%-a töltötte le.

Valencia városa egy globális adatmegosztó platform kifejlesztésén^{cx} dolgozik. A kezdeményezés célja, hogy egy harmonizált keretrendszert hozzon létre az „okos városok” egészségügyi krízishelyzetének kezelésére. A szolgáltatás segítségével a városok fenntarthatóbbá, inkluzívabbá és élhetővé válnak a jövőben.

Firenze „okos forgalom-monitorozást” működtet^{cxii} kamerák és Bluetooth-érzékelők segítségével, hogy felmérje a közlekedés csökkenésének mértékét a lezárás alatt. Ezeket az adatokat a városvezetés az újranyitási stratégia kidolgozásához és a fejlemények követéséhez használja, többek között az iskolák szeptemberi újranyitásának előkészítésében és monitorozásában szánnak nekik szerepet.

Bár jó néhány országban nagy lendületet kaptak a különféle monitorozó applikációk és programok, ezek adattárolása, hozzáférhetősége és a meglehetősen szenzitív adatok kezelése nem minden esetben áttekinthető. A közösségi érdek és az egyén személyiségi jogai óhatatlanul szembekerülnek egymással. A jogvédő szervezetek az emberi jogok sérülésének veszélyére figyelmeztetnek.^{cxiii}

Digitális munkavégzés elősegítése

A kijárási korlátozások életbe léptetésével az országok elkezdtek támogatni azt, hogy aki csak teheti, dolgozzon otthonról. A tényleges home office-ba vonulók száma országonként, szabályozásonként és szektoronként változott, de a járványhelyzet rákényszerítette a kormányokat, hogy ne csak retorikában támogassák a távmunka terjedését, hanem a jogszabályi környezetet is biztosítsák hozzá.

Annál is inkább, hiszen a távoktatásban otthon maradó gyerekek szülei például sok esetben választani kényszerültek, hogy otthon maradnak és ezáltal elveszítik a szabadnapjaikat, vagy bemennek, de ekkor nem tudnak segíteni gyermekük tanulmányaiban.

Bizonyos országokban ennek a kérdésnek a rendezése a munkáltató érdekeit látszik szem előtt tartani, bevezetve^{cxiii} a kétéves munkaidőkeretet, amelyet a munkáltató akár egyoldalúan is elrendelhet. Ezzel szemben a német munkaügyi miniszter bejelentette^{cxiv}, hogy ősszel bevezetik az otthonról való munkavégzés jogát.

A palermói önkormányzat létrehozott egy digitális eszköztárat^{cxv}, hogy megkönnyítsék a távmunkát a lakosok számára. A platformon nem csak a különféle programok használatáról tájékozódhatnak az érdeklődők, de a „smart working” törvényi szabályozásáról és a digitális munkával kapcsolatos jogsérelmek esetén elérhető segítségről is.

Részvétel, demokratikus folyamatok

A központilag elrendelt lezárások, bezárások és kijárási korlátozások autokratikus természete ellenében az újranyitáshoz számos város a részvételiség és a demokratikus folyamatokba bevonás fejlesztésének irányába indult el. A koronavírus-krízist követő újranyitás részleteit megtárgyalandó számos város vezetése vállalkozott arra, hogy akár saját maga, akár civil szervezeteket bevonva különféle fórumokat^{cxvi}, egyeztetésre alkalmas platformokat hoz létre. Ezeken a platformokon az emberek ötleteit, javaslatait, terveit várták, várják és ígéretük szerint figyelembe veszik az újranyitás megszervezésénél például Bordeauxban és Murciában. A városvezetés felé történő online javaslattételi lehetőségeket is bővítették, többek között Reimsben és Nizzában.

Zöld válaszok

Szelektív hulladékgyűjtés

A szelektív hulladékgyűjtés bizonyos városokban szünetelt a leállás alatt, mint például a franciaországi Saint-Omerben. Az önkormányzat^{cxvii} ezért arra kérte a lakosokat, hogy tárolják otthon a szelektíven gyűjtött szemetet, és ehhez zsákokat is biztosítottak. Akinek erre nem volt lehetősége, az kivételesen megválhatott a szeméttől a nem szelektíven, korlátozottan működő szemetsháztartó szolgáltatáson keresztül.

Közlekedés

Több városban, mint például Budapesten és Terrassában^{cxviii} új, ideiglenes vagy állandó kerékpársávokat festettek fel. Utóbbi város teljesen átszervezte a városi közlekedés egy részét, hogy szélesebb helyen gyalogolhassanak az emberek, nőjön a zöldterületek aránya, illetve több busz- és taxisáv legyen. Milánó polgármestere a belvárosi úthálózat áttervezését^{cxix} jelentette be, Róma pedig a meglévő kerékpárutak kiszélesítését, és 25 km-rel való meghosszabbítását^{cx}.

Bari városa Olaszországban elsőként honorálja^{cxxi} pénzzel a kerékpáros munkába és iskolába járást. A kísérleti jelleggel megvalósuló kezdeményezés során a résztvevők kerékpárjaira nyomkövetőt helyeznek fel, és a hónap végén kilométerenként 4 centet utalnak a bankszámlájukra. A város a kerékpárral nem rendelkezőknek segít beruházni egyre: 100 euróval egy használt, 150 euróval egy új és 200 euróval egy e-bike vásárlását támogatja.

Budapesten a közösségi kerékpározás is jóval^{cxvii} olcsóbb lett, a járvány okozta veszélyhelyzet alatt szimbolikus száz forintos áron lehetett igénybe venni a járműveket. Milánó engedélyezte^{cxiii} egy új, elektromos közösségi motorokkal foglalkozó piaci szereplőnek, a spanyol Acciona-nak 300 elektromos motor Milánóba telepítését.

Brüsszelben a lezárások idejére az egész városközpontot lakóövezetté nyilvánították^{cxiv}, 20 km/h-ban maximalizálva az autók sebességét, elsőbbséget adva a gyalogosoknak mindenhol, akik így az úttest teljes felületén szabadon sétálhatnak, nagyobb távolságot tartva egymástól.

Németországban Angela Merkel kancellár egy 130 milliárd eurós csomagot^{cxv} jelentett be a gazdaság újraindítására, amelynek komoly zöld célkitűzései is vannak, például a közlekedés területén. Ennek egy kulcseleme az elektromos járművek vásárlásának támogatása: ez autónként 3000-6000 eurót jelent. Ez a támogatás fellendítheti az elektromosautó-állományt, amely 2019-ben csak az újonnan vásárolt autók 1,8%-át tette ki. A megnövekedő kereslet kiszolgálására a benzinkutaknak a jövőben kötelező^{cxvi} lesz elektromos töltőállomásokat is fenntartani.

Franciaország is az elektromos autóvásárlás támogatásában látja a francia autógyárak megmentésének lehetőségét. A megelőző év azonos időszakához képest 2020 áprilisában 90%-ot estek az autóeladások. Ezért Emmanuel Macron elnök 7,7 milliárd eurós mentőcsomagot^{cxvii} jelentett be az autóipar fellendítésére.

A kijárási tilalmak, országok bezárkózása nehéz helyzetbe sodorta a légitársaságokat. Franciaország azonban feltételekhez kötötte nemzeti légitársaságának, az Air France kimentését. A társaságnak a 7 milliárd eurós mentőcsomagért cserébe vállalnia^{cxviii} kellett többek között, hogy az egy utasra jutó szén-dioxid-kibocsátását 2030-ra a 2005-ös szinthez képest 50%-kal csökkenti, az országon belüli repülőjáratok kibocsátását pedig 2024-ig a felére csökkenti. Ezen kívül 2025-re minimum 2%-ban alternatív üzemanyagokat kell használnia (jelenleg ez 0%). A megállapodás kritikusan megjegyzi, hogy a klímavédelmi vállalások betartása az Air France jóakarátán fog múlni, ugyanis abban nincsenek jogi kötelemények.

A környezetbarát közlekedési alternatívákat Olaszország is népszerűsíti, a 60 000 főnél népesebb városok lakói új kerékpár vásárlása esetén az ár 60%-át, akár 500 eurót is visszaigényelhetnek^{cxix}. Ezen

felül tervezési fázisban, kidolgozás alatt van egy kezdeményezés, amely a régi, szennyező autók és motorkerékpárok cseréjére motiválná a városlakókat fenntartható közlekedési eszközökre és tömegközlekedési bérletekre cserélve őket.

Mindennapi higiénia és távolságtartás

Távolságtartást segítő intézkedések

A lezárások után a fokozatos nyitás sikeréhez és egy következő hullám elkerüléséhez elengedhetetlen a társadalmi távolságtartás beépítése a mindennapokba. Ennek elősegítésére a boltokban Európa-szerte sok helyen festenek fel jeleket a sorban álláshoz, vagy jelzik^{CXXX} a tömegközlekedési eszközökön a javasolt távolságot. A boltokban és a tömegközlekedési eszközökön kötelező^{CXXXI} vagy legalábbis erősen ajánlott^{CXXXII} az arc eltakarása, illetve a jelölt távolság betartása.

A távolságtartás támogatására Hágában bevezették a „School streets”^{CXXXIII} rendszert, ami az iskolák reggeli nyitásakor és délutáni zárásakor kvázi lezárják az iskolák utcáját, hogy a gyerekeknek ne kelljen összezsúfolódva közlekedniük a járdán. Ennek forgalomcsökkentő hatása is van, hiszen az autósok legalább a napi kétszeri lezárás idején elkerülik ezeket az utcákat.

A társadalmi távolságtartás elősegítésére és a kávézók talpra állásának megkönnyítésére több városban is megkönnyítették a bárok, kávézók ideiglenes kitelepülését az utcákra. Vilniusban a közterek jelentős részének használati jogát vendéglátóipari egységek tulajdonosai kapták meg, hogy szabadtéri asztalokat és székeket helyezhessenek ki, a várost egy nagy kávézóvá^{CXXXIV} változtatva.

A járvány kezelése és az élet újraindítása szempontjából kulcsfontosságú a mindennapi higiénia való odafigyelés. Európa-szerte promotálják a rendszeres kézmosást és a gyakori fertőtlenítést. Sok városban az utcákon is kihelyeznek kézfertőtlenítőket a lakosok számára. Párizs közterületein például^{CXXXV} többek között buszmegállókban, nyilvános mellékhelységekben, parkokban és tereken is kihelyeztek fertőtlenítő állomásokat, a kisgyerekek számára pedig a játszótéri kutak és kézmosók mellé a szappanok kihelyezésének ötlete is felmerült.

A fertőtlenítők mellett a maszkok viselése a másik univerzális sarokköve az országok által hirdetett higiéniai alapvetéseknek a járvány terjedésének megakadályozására. Maszk viselése jellemzően kötelező zárt térben mindenhol, de boltokban, közintézményekben, tömegközlekedésen különösen figyelnek a szabály betartatására. A maszkokhoz való hozzáférés főként a járvány első szakaszában volt korlátozott az átlagemberek számára bizonyos országokban. A maszkokhoz való hozzáférés szélesítésének érdekében Németország központi árszabályozás mellett döntött.^{CXXXVI} Ahol elfogytak a maszkok, sok helyen az állam is bátorította a polgárokat az otthoni maszkvarrásra, mint ahogy az Szlovákiában és Csehországban történt.

Hogyan hatott a koronavírus a közvéleményre?

A válságok általában mély változást idéznek elő a közgondolkodásban, ami formálja a politikai döntéseket, ezeken keresztül a jövőt. A hagyományos elképzelés szerint^{cxxxvii} a válságok általában kedvezőtlenül hatnak a közérzületre és a közgondolkodásra, frusztrációt, elégedetlenséget, előítéletes és tekintélyelvű reflexeket hívnak életre. Az ebben a fejezetben elemzett társadalomlélektani hatásokból kiderül, hogy az általánosító magyarázatok többnyire nem állják meg a helyüket.

Személyes élettel és körülményekkel kapcsolatos attitűdök

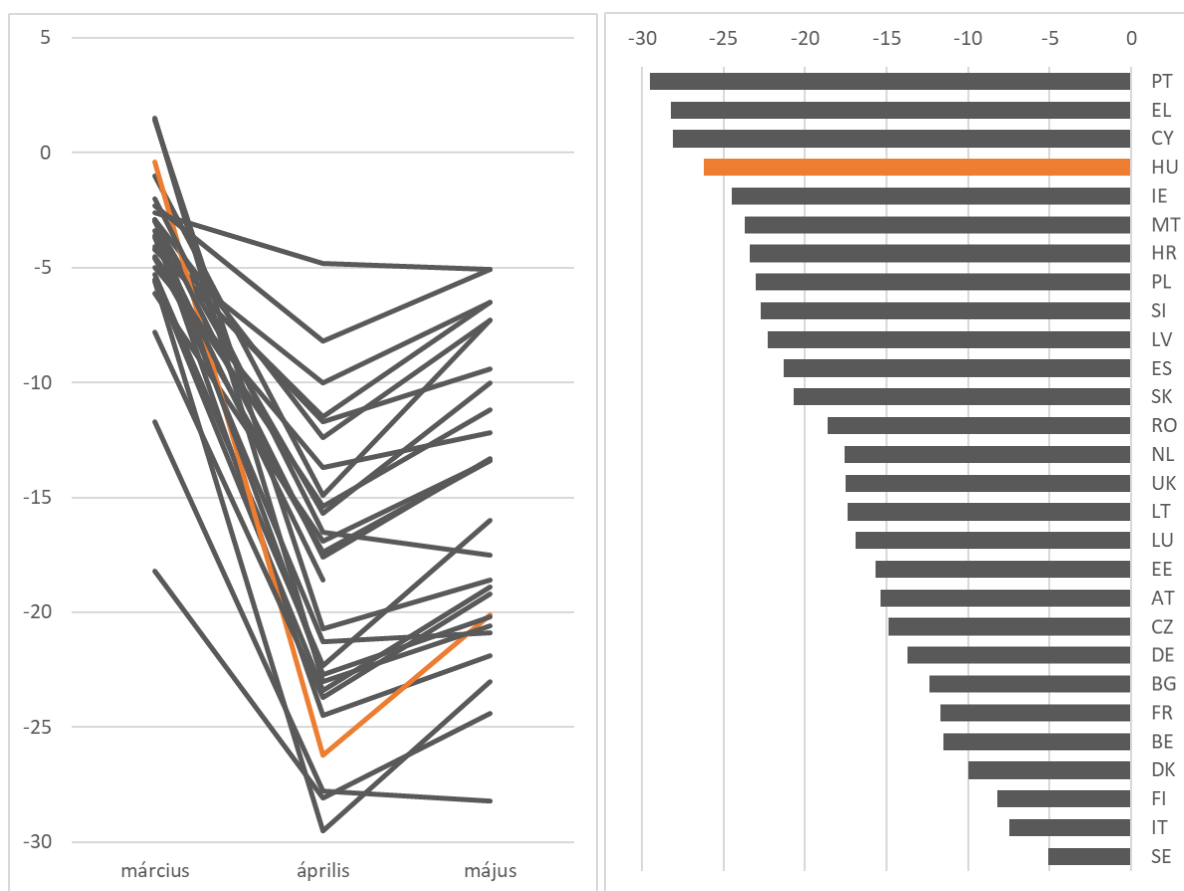
Anyagi, foglalkoztatási helyzet megítélése

Az európai közvéleményben dominánssá vált az anyagi lecsúszás érzése. Az EP április végi, 21 tagállamot érintő felmérése során **a megkérdezettek 58 százaléka jelezte, hogy anyagi nehézségekkel kellett szembesülnie a vírus megjelenése óta.** A legmagasabb arányokat Magyarország mellett Bulgáriában, Görögországban, Olaszországban és Spanyolországban mérték a kutatók. Az északi országokban (Dániában, Hollandiában, Finnországban és Svédországban) azonban a többség semmilyen pénzügyi nehézséget nem tapasztalt. A három legtöbbet említett, és egymással összefüggő probléma a személyes jövedelmek csökkenése (a teljes mintában 30% jelezte ezt), az állás részleges vagy teljes elvesztése (23%), a megtakarítások tervezettnél korábbi felhasználása (21%) voltak^{cxxxviii}.

Az Eurostat havi rendszerességgel készít felmérést a háztartások pénzügyi helyzetéről, tervezett kiadásairól, illetve arról, miként látják a kilátásaikat. Az ebből készült úgynevezett fogyasztói bizalmi index elérhető adatai^{cxxxix} azt mutatják, hogy **az európai országok mindegyikében jelentősen csökkent márciustól óta a fogyasztói bizalom.** A lakossági várakozások mélypontja szinte mindenhol áprilisban volt, májusban kisebb-nagyobb javulás volt megfigyelhető. A legnagyobb visszaesést Portugáliában, Görögországban és Cipruson regisztrálták. **A magyarok fogyasztói bizalmi indexe 26,2 ponttal csökkent, ami a negyedik legnagyobb érték.**

A fogyasztói bizalmi index változása az EU-tagállamokban és Nagy-Britanniában

A baloldali ábra az index februári értékéhez képest mért változását mutatja márciusban, áprilisban és májusban. Az országok neveit nem jelöltük, az ábra célja annak a bemutatása, hogy a mélypont szinte mindenhol áprilisban volt. A jobboldali ábra a februári értékhez viszonyított legnagyobb visszaesést mutatja országoként. A magyar értéket mindkét ábrán sárgával kiemeltük.

Egészségügyi, mentális állapottal kapcsolatos aggodalmak, félelmek, kilátások

Európában a május végi felmérések már azt jelzik, hogy a lakosság kevésbé aggódik a koronavírus egészségügyi hatásai miatt, mint korábban. Németországban az áprilisi 51% után májusban már csak 24% tartott attól, hogy megfertőződik. Görögországban egy hónap alatt 19 százalékponttal csökkent azoknak az aránya, akik aggódtak a vírus miatt^{cxli}. Magyarországon márciusban a lakosság harmada számított arra, hogy el fogja kapni a vírust, májusban már csak 25%^{cxlii}.

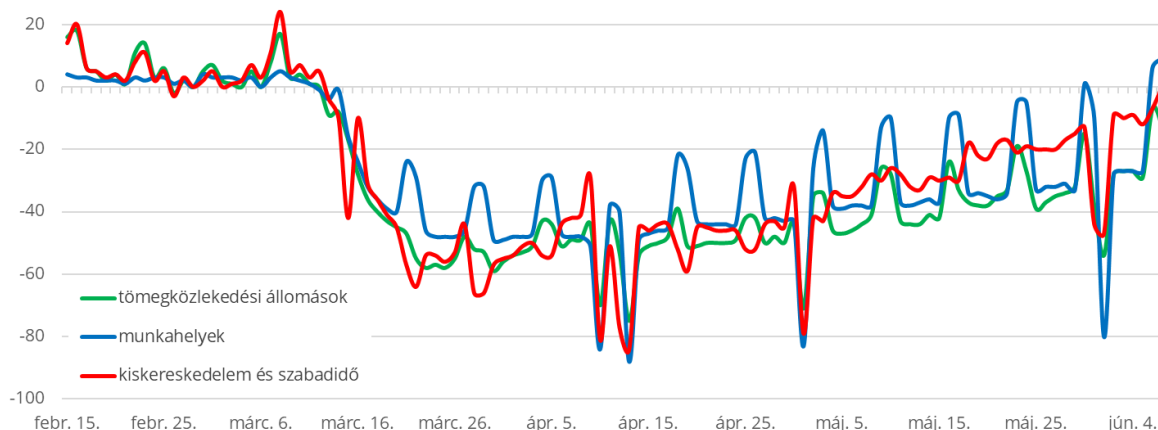
Magyarországon a kijárási korlátozások idején a lakosság egy jelentős része igyekezett betartani az otthonmaradásra vonatkozó előírásokat. A Társi kutatásában a válaszadók 14 százaléka egyáltalán nem hagyta el az otthonát a felmérést megelőző egy hét alatt, további 21 százalék pedig mindössze egyetlen alkalommal. Előbbi csoport között döntően 60 év felettieket találunk^{cxlii}.

A lakosság megváltozott mobilitását jól mutatják a Google helyadatain alapuló jelentései^{cxliii}, amelyet az alábbi ábrán mutatunk be. Márciusban meredeken visszaesett a szórakozóhelyek, munkahelyek, tömegközlekedési csomópontok látogatottsága hazánkban. Június elején már az átlagos januári szinthez közelítő adatok láthatók. A visszatérés lassan, fokozatosan zajlott.

Változások a lakossági mobilitásban Magyarországon

Változások a munkahelyeken, tömegközlekedési állomásokon, kiskereskedelmi és szabadidős helyeken tett látogatások gyakoriságában és hosszában, az alapértékhez viszonyítva, a Google közösségi mobilitási jelentései alapján. Az alapérték a 2020. január 3. és február 6. közötti öthetes időszakban mért mediánérték.

Tömegközlekedési állomások a tömegközlekedési csomópontok, például metróállomások, buszmegállók és vasútállomások. A kiskereskedelmi és szabadidős helyek az az éttermek, kávézók, bevásárlóközpontok, vidámparkok, múzeumok, könyvtárak és mozik. A nagy negatív kiugrások az ünnepnapokhoz köthetők.

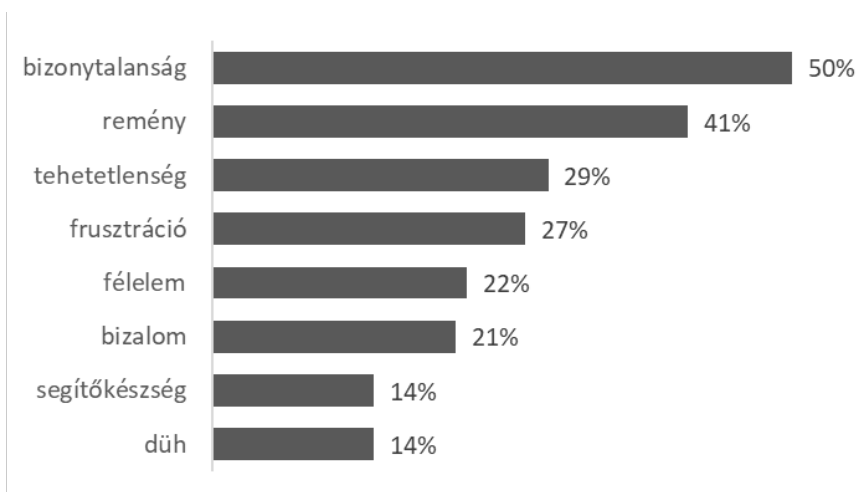

A társadalmi távolságtartás miatt beszűkült személyes kapcsolatok hatással voltak az emberek pszichikai jólétére is. A Tárki felmérésében a megkérdezettek 16 százaléka tapasztalt valamilyen lelki problémát (bezártság-érzést, depressziós állapotot, szorongást). Ezek gyakorisága az idősebbek, a budapestiek és a nők között volt a legmagasabb^{cxliv}. Hasonló eredményekre jutott egy finnországi felmérés is, ahol a megkérdezettek 62 százaléka ritkábban találkozik a rokonaival, barátaival, mint a járvány előtt. Emiatt harmaduk érzi magát egyedül, 41 százalékuk pedig pesszimistábbá vált. A jövőre vonatkozó kilátásokat a nők borúsabbnak látják, mint a férfiak^{cxlv}.

A legjellemzőbb érzelmi állapot Európában a bizonytalanság. Az Európai Parlament 21 országban zajlott felmérésében minden második megkérdezett jelölte meg a felajánlott lehetőségek közül. A második legtöbbször említett érzés a remény volt, 41 százalékos említettséggel. A hazai megkérdezettek érzelmi státusza nem tért el érdemben az európai átlagtól^{cxlvi}.

A lakosságra leginkább jellemző érzelmi állapotok Európában

Az egyes érzelmi állapotok említettsége a teljes, 21 országot tartalmazó mintában. A megkérdezettek három érzelmét is megjelölhettek, emiatt az ábrán szereplő értékek összege meghaladja a 100 százalékot.

Összeesküvés-elméletek beágyazottsága

A G7-országokban a nagy többség (71%) beoltatná magát, amennyiben majd rendelkezésre áll a védőoltás a koronavírus ellen^{cxlvii}. Bár ez magas szám, a bizonytalanok és az oltást elutasítók közel harminc százalékos aránya egyáltalán nem kevés. A Political Capital korábbi kutatása^{cxlviii} azt mutatta, hogy a magyarok ötöde tekinthető oltáskritikusnak. Ennyien voltak ugyanis, akik inkább egyetértettek azzal az állítással, hogy a védőoltások több bajt okoznak, mint amennyi hasznot hajtanak.

Szlovákiában egy áprilisi felmérésben a megkérdezetteknek a 28 százaléka jelezte, hogy nem oltatná be magát a vakcinával. Májusban viszont már 43% nyilatkozott így. A csökkenő oltási hajlandóság hátterében az attól való aggodalom áll, hogy a védőoltás egészségügyi problémákat okozna, illetve, hogy nem lenne hatékony. A felmérés szerint kapcsolat van az oltás elutasítása és a vírus kialakulásával kapcsolatos elméletek között. **Azok, akik szerint a vírus állatról terjedt emberre, nagyobb arányban oltatnák be magukat azoknál, akik szerint a vírust ember alkotta és szándékosan engedték szabadon**^{cxlix}.

Közüvélemény közéleti-politikai kérdésekben

Országos gazdasági és egészségi helyzettel kapcsolatos aggodalmak, félelmek, kilátások

Az Ipsos május végi, 16 országot érintő felmérése alapján az emberek jellemzően nem számítanak arra, hogy a járvány miatt a megszűnt munkahelyek a lezárások feloldásával gyorsan visszaépülnek. Ez a pesszimizmus a megkérdezett európaiak közül leginkább a franciákra (69% vélekedett így), a spanyolokra (62%) és az olaszokra (60%) jellemző. Optimistábban egyedül a németek tekintenek a jövőbe, ahol ez az arány 41%, miközben 51% a munkahelyek gyors megújulására számít. Az Európán kívüli országok közül India emelkedik ki, ott nagyon magas, 73% az optimisták aránya^{cl}. Ennek azért lehet fontos szerepe, mert a gazdaságban (különösen a munkaadói oldalon) az elvárásoknak komoly önbeteljesítő hatása is lehet.

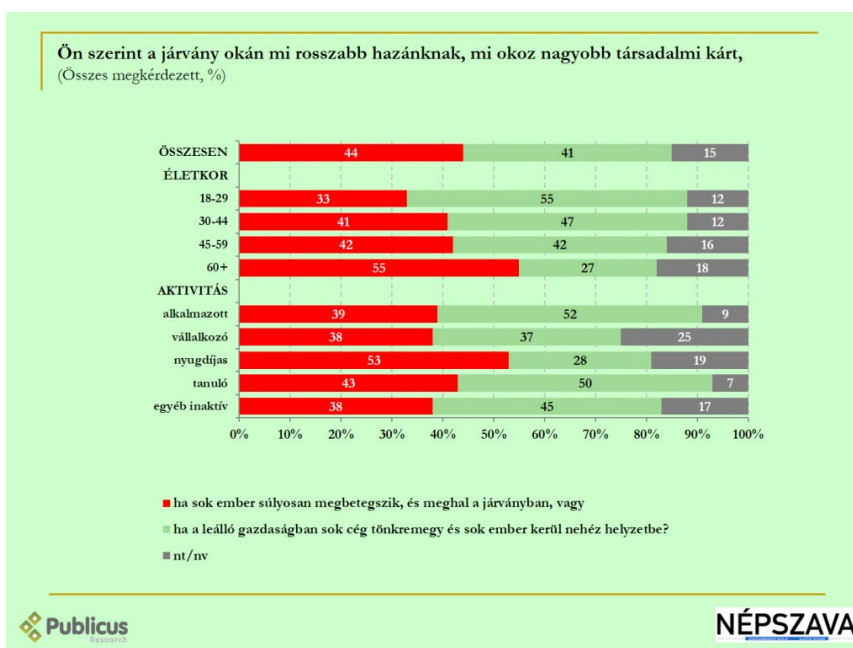
A korlátozások fokozatos lazítása azzal jár, hogy a személyes interakciók gyakoribbá és szorosabbá válnak. Ennek kapcsán felmerül az a veszély, hogy ez növeli a megfertőződés esélyét. Az Ipsos felmérésében meglehetősen eltérően látták ezt az egyes országokban. Olaszországban, Franciaországban, Németországban a relatív többség azon az állásponton volt, hogy a távolságtartás szabályait betartva az egészségügyi kockázatok alacsonyak maradnak, és fontosabb a gazdaság újraindítása. Nagy-Britanniában ugyanakkor 62% szerint ez a kockázat túl nagy, és várni kellene még néhány hetet a nyitással. Spanyolországban szinte teljes megosztottság tapasztalható, 51% kívárna, 49% a gazdasági élet beindulását helyezi előtérbe^{cli}.

A kijárási korlátozás és az egyéb, a társadalmi távolságtartást fokozó intézkedések csökkentik a járvány terjedését, ugyanakkor negatív következményként visszafogják a gazdaságot. A Publicus áprilisi felmérése arra világít rá, hogy erről nagyon eltérően vélekednek a fiatalok és az idősebbek. A kutatási kérdés arra vonatkozott, hogy az okozza-e a nagyobb társadalmi kárt, ha a leálló gazdaságban sok cég

tönkremegy és sok ember kerül nehéz helyzetbe, vagy az, ha sok ember súlyosan megbetegszik és meghal a járványban. Miközben a 60 évesnél idősebb megkérdezettek 55-27 arányban az emberi életek elvesztését tartották nagyobb kárnak, addig a 18-29 évesek 55-33 arányban a gazdasági következményeket. Ez egyfajta szolidaritási problémát is jelez. A fiatalokra a járvány egészségügyi kockázata minimális, míg a gazdasági, pénzügyi hatása lényegesen nagyobb. A nyugdíjas korosztály ezzel szemben kevésbé érzi meg a gazdasági hatásokat, az egészségügyi kockázat esetükben ugyanakkor rendkívül magas^{clii}.

A járvány által okozott társadalmi károk megítélése Magyarországon

A válaszok megoszlása a teljes mintában és az egyes korcsoportokban. A kérdés pontosan így szólt: „Ön szerint a járvány okán mi okoz nagyobb társadalmi kárt? Ha sok ember súlyosan megbetegszik és meghal, vagy ha a leálló gazdaságban sok cég tönkremegy és sok ember kerül nehéz helyzetbe?”

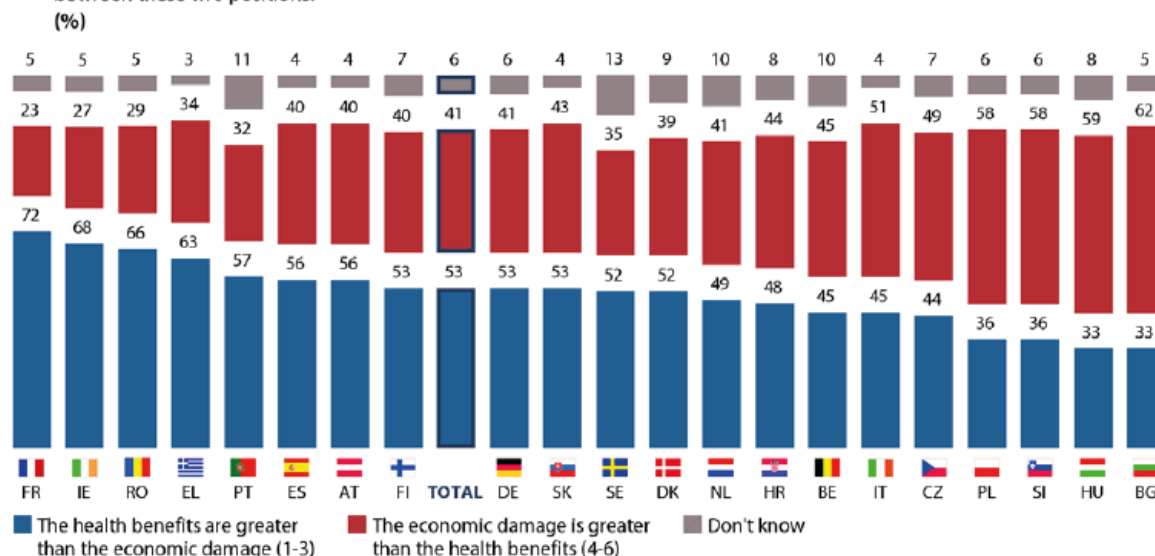

Hasonló kérdést jár körül az Európai Parlament 21 országot érintő, 16-54 évesek körében készült online felmérése. A korlátozó intézkedések jótékony egészségügyi és káros gazdasági következményeit kellett összehasonlítani a résztvevőknek. Csupán hat országban voltak többségben azok, akik a gazdasági károkozást értékelték nagyobb mértékűnek. Ide tartozik Magyarország is, ahol az eltérés Bulgária után a második legnagyobb volt. 59% a gazdasági kárt, míg 33% a kedvező egészségügyi hatást tartotta nagyobbának. A hatból öt ország kelet-európai, az egyedüli kivétel a járvány első európai gócpontja, Olaszország.^{cliii}

A korlátozó intézkedések jótékony egészségügyi és káros gazdasági következményeinek megítélése Európában

A megkérdezetteknek arra kellett válaszolni az 1-6 skálán, hogy szerintük a korlátozó intézkedések következményeként a jótékony egészségi hatások jelentősebbek-e, mint a káros gazdasági hatások (1), vagy az éppen fordítva, az utóbbiak a nagyobbak (6). Az ábra az 1-3 és a 4-6 válaszok összesített eloszlását mutatja országonként.

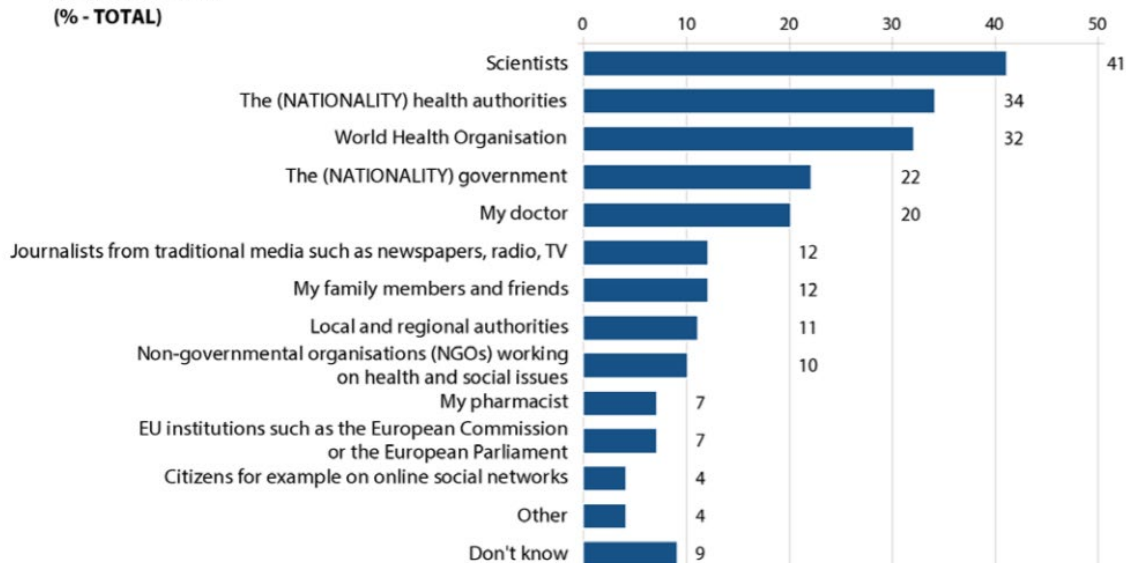
Q3 Where do you position yourself between these two statements regarding the consequences of the restriction measures in (OUR COUNTRY)? Please use this scale from 1 to 6, where "1" means that the health benefits are greater than the economic damage, and "6" that economic damage is greater than the health benefits, the remaining numbers indicates something in between these two positions.

Érdekes, hogy annak ellenére, hogy a koronavírus az álhírek és összeesküvés-elméletek elképesztő burjánzását hozta, az európaiak nagyon erős bizalommal fordultak a tudósok és a tudományos intézmények felé – különösen, ha a koronavírussal kapcsolatos információforrásokról volt szó^{cliv}.

Különböző információforrások iránti bizalom a pandémiával kapcsolatban, Európában

Q16 From the following list, who do you trust most to inform you about the coronavirus pandemic? Please select up to 3 answers. (MAX. 3 ANSWERS)
(% - TOTAL)

Személyes mozgás és annak nyomon követése

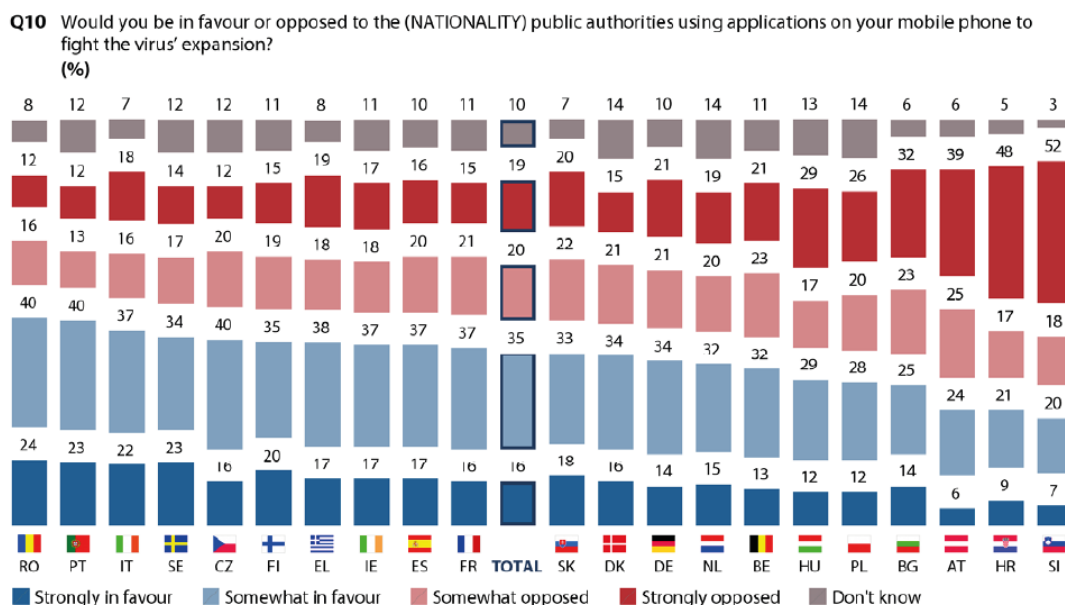
A kijárási korlátozások teljes feloldása után nem várható, hogy az élet azonnal visszatér a régi kerékvágásba, sőt, minden bizonnyal sok tekintetben tartós változásokra számíthatunk. A G7-országokban végzett felmérés ugyanis azt mutatja, hogy az emberek 31 százaléka kevesebbet használja majd a tömegközlekedést, mint előtte. Kevesebbet járnak étterembe (40%) és ritkábban mennek majd moziba (36%). A megkérdezettek kétharmada legkorábban össze számít arra, hogy visszatér a normális működés^{clv}.

A járvány kordában tartása érdekében felmerült a mobiltelefonok, mint helymeghatározásra és azonosításra képes készülékek alkalmazása. A megfelelő és kellő számú felhasználó által letöltött applikációk képesek lehetnek arra, hogy amennyiben valakiről kiderül a fertőzöttsége, akkor értesítsék azokat, akik azt megelőzően a közelében tartózkodtak, ezért jó eséllyel elkaphatták a vírust. Az ausztrál kormány például április 26-án indította el applikációját^{clvi}, amit 24 óra alatt kétfélmillióan töltöttek le. **Az alkalmazás használata ugyanakkor komoly aggályokat vet fel a személyes adatok használatát illetően. A Kantar erről is kérdezte a G7-országok lakosait május végén. A szűk többség úgy nyilatkozott, hogy valószínűleg használna egy ilyen applikációt.** Azok között, akik ezt elutasítanák, a legnagyobb aggodalom éppen a személyes adatok védelme (62%), illetve az, hogy a kormány rálát a mozgásukra (52%). Arra sokkal kevesebben gondolnak (34%), hogy az alkalmazás nem lenne hatékony^{clvii}.

Az Európai Parlament online felmérésében a megkérdezettek fele nyilatkozott úgy, hogy támogatná, ha a hivatalos szervek a járvány terjedésének megakadályozása érdekében applikációt telepítenének a mobiljára. Az ellenzők 39 százalékos aránya némileg elmarad ettől. A 21 ország között a magyarok a kevésbé támogatók közé tartoznak: a mért 41 százalékos arány elmarad az ellenzők 46 százalékos részarányától^{clviii}.

A járvány terjedésének visszaszorítását segítő mobilapplikáció támogatottsága Európában

A megkérdezetteknek arra kellett válaszolni, hogy mennyire támogatná, ha a hivatalos szervek alkalmazást telepítenének a mobiltelefonjára. Az ábra a válaszok eloszlását mutatja országonként.

Politikai vonatkozású hatások

A krízisre adott politikai válaszok megítélése

Az európaiak nagy többsége támogatná, hogy az EU-nak több kompetenciája legyen a koronavírushoz hasonló válságok kezelésében – legalábbis a 21 tagállamra kiterjedő felmérésben a megkérdezettek 69 százaléka nyilatkozott így. Miközben az uniós szintű lépésekről a résztvevők háromnegyede hallott, azok megítélése meglehetősen vegyes. 52 százalék elégedetlen, 42 százalék inkább elégedett. A kritikusok aránya a legmagasabb Olaszországban, Spanyolországban és Görögországban. A lakossági elégedetlenség nem csak az EU irányában fejeződik ki, a többség (57%) ugyanis alacsonynak tartja a tagállamok közötti szolidaritás szintjét^{clix}.

A nemzeti kormányok intézkedéseinek megítélése jellemzően kedvező Európában. A közintézmények iránti bizalom nem csökkent. A május végi közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy Csehországban a lakosság 75 százaléka bíz a kormányban, Franciaországban a miniszterelnök iránti bizalom jelentősen emelkedett. Németországban stabil a kormány támogatottsága, a megkérdezettek 62 százaléka elégedett a koalíció által végzett munkával. Olaszországban a többség továbbra is bíz a Conte-kabinetben. Svédország ugyanakkor kivétel, egy hónap alatt 63-ról 45 százalékra esett azoknak az aránya, akik alkalmasnak tartják a kormányt a járványhelyzet kezelésére^{clix}.

Magyarországon a Tárki felmérésében az iskolai osztályzatoknak megfelelően értékelhették a kormányzat koronavírussal kapcsolatos gazdasági intézkedéseit, az egészségügyi intézkedéseit, valamint az önkormányzatok tevékenységét. Mindhárom terület viszonylag közeli, hármas és négyes közötti átlagos értékelést kapott. **A legalacsonyabbat a kormányzat gazdasági intézkedései kapták (3,34), a legmagasabbat az önkormányzati lépések (3,90).** Az elégedettség és az életkor között erős kapcsolat mutatkozott: az idősebbek magasabb, míg a fiatalabbak alacsonyabb pontszámot adtak. Ezen kívül érdemi volt még az érintettség hatása is: azok, akik családjában előfordult, hogy kénytelenek voltak valamilyen egészségügyi ellátást elhalasztani vagy arról lemondani, sokkal gyengébb osztályzatot adtak, elégedetlenebbek voltak^{clxi}.

A Medián felméréséből is jellemzően az elégedettség olvasható ki. A megkérdezettek 58 százaléka adott 4-es vagy 5-ös osztályzatot a kormány teljesítményére. A Fidesz szimpatizánsai körében ez az arány kiemelkedő, 91 százalékos. A Tárki felmérésében megjelenő életkori összefüggést a Medián mérése is megerősíti. **A 30 évesnél fiatalabbak az átlagnál jóval kevésbé elégedettek a kormány válságkezelésével.** Körükben csak 44% a 4-es vagy 5-ös osztályzatot adók aránya^{clxii}.

Az általánosságban kedvező hazai megítélést árnyalja a konkrét intézkedések támogatottsága. A Publicus felmérésében alig akadt olyan megkérdezett, aki nem tartotta hatékonynak a kisadózók adóterheinek elengedését, vagy éppen a bérek részleges átvállalását a munkahelyek megőrzése érdekében. Ugyanakkor az önkormányzatoktól történő forráselvonást a többség nem tartja helyesnek. **A pártok költségvetési támogatásának csökkentését 69 százalék helyesli,** ami nem meglepő annak a fényében, hogy a pártok hazai megítélése hosszú idő óta lesújtóan rossz. **A 13. havi nyugdíj fokozatos visszaépítésével kapcsolatban teljes megosztottság érzékelhető. A megkérdezettek fele hatékonynak tartotta, a másik fele pedig nem**^{clxiii}.

A kormányzó pártok népszerűségének változása

Az európai pártpreferencia-mérések vizsgálata azt mutatja, hogy szinte mindenhol nőtt a kormányzó pártok támogatottsága a pandémia kitörése óta. Úgy tűnik tehát, a jelenlegi válsághelyzetben is erősödik a hatalmon lévőkbe vetett bizalom, azaz érvényesül a politikatudományban „rally around the flag”-ként ismert jelenség^{clxiv}. Ez a hatás, ha egyáltalán, többnyire csak rövid távon jelentkezik, akkor, amikor a szavazók úgy érzik, hogy az életük veszélyben van^{clxv}. Az elégedetlenség egy ütemmel később szokott érkezni, amikor már az emberek inkább a gazdasági visszaesés kellemetlenségeit érzékelik.

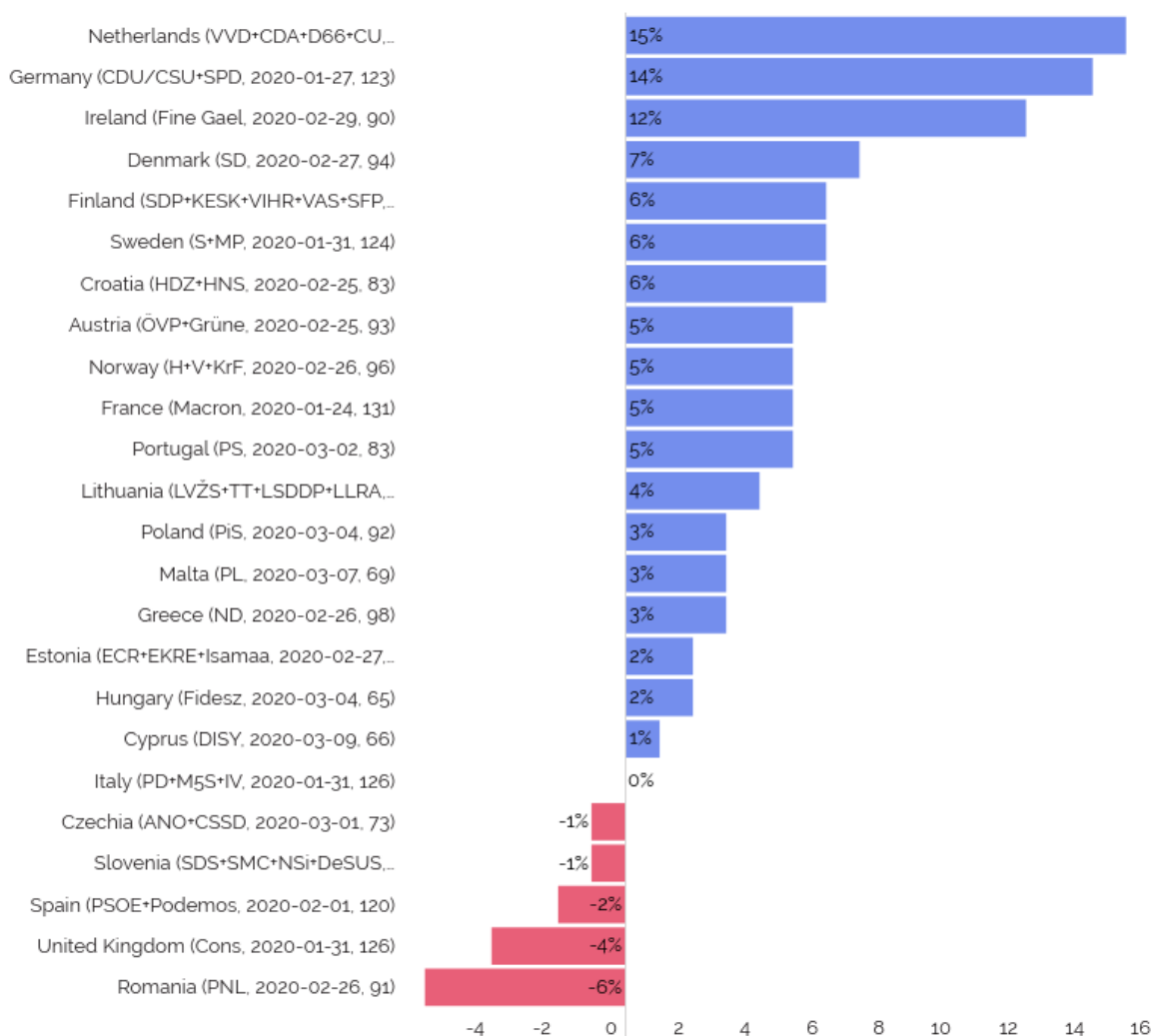
A Politico *Poll of Polls*^{clxvi} oldalán összesíti és napi szinten frissíti az európai országok pártjainak támogatottságát. A Johns Hopkins University infografikáján^{clxvii} pedig követhető, hogy az egyes országokban miként alakult az igazolt megbetegedések száma. Ezeknek az adatoknak a felhasználásával összegyűjtöttük, hogy az első igazolt Covid-19 fertőzött megjelenése óta hogyan változott a kormányokat alkotó pártok támogatottsága Európában.

A 24 vizsgált országból 15-ben egyértelműen nőtt a kormánypártok népszerűsége az első eset regisztrálása után (a június 8-án frissített pártpreferencia adatok alapján). Három országban jelentősen, 10 százalékpontot meghaladó mértékű volt az erősödés. Ezek: Hollandia (+15 százalékpont), Németország (+14) és Írország (+12).

- 12 országban mérsékelt emelkedés figyelhető meg. 3-9 százalékponttal nőtt a támogatottság Dániában (+7), Finnországban (+6), Svédországban (+6), Horvátországban (+6), Ausztriában (+5), Norvégiában (+5), Franciaországban (+5), Portugáliában (+5), Litvániában (+4), Lengyelországban (+3), Máltán (+3) és Görögországban (+3).
- Hét országban, köztük hazánkban stagnált a pártpreferencia. Azaz a tapasztalt változás -2 és +2 százalékpont közötti. Ezek Észtország (+2), Magyarország (+2), Ciprus (+1), Olaszország (0), Csehország (-1), Szlovénia (-1) és Spanyolország (-2).
- Mindössze két országban mérhető népszerűség-vesztés. Romániban 6, Nagy-Britanniában 4 százalékponttal esett vissza a kormánypártok népszerűsége a vírus megjelenése óta.

Kormánypártok támogatottságának változása az első igazolt koronavírus fertőzött megjelenése óta, Európában

Az országok után zárójelben a kormányzó pártok nevei, az a dátum, amikor az első igazolt fertőzöttet regisztrálták, valamint a legfrissebb (június 8-i adatok szerint) pártpreferencia érték és a vírus megjelenése között eltelt napok száma látható.

Az első néhány hónapban megfigyelt népszerűség-növekedés megőrzése kihívások elé állítja a kormánypártokat. Az egészségügyi kockázatok mérséklődésével, a korlátozások feloldásával a figyelem sokkal inkább a gazdasági válságkezelésre fókuszál majd, illetve más, eddig háttérbe szorult belpolitikai kérdések is újra előtérbe kerülnek. Ezek a folyamatok hosszabb távon inkább a népszerűség csökkenését valószínűsítik. Ez a folyamat már megfigyelhető Nagy-Britanniában, ahol a Konzervatív Párt az első hónapokban még növelte támogatottságát, de négy hónappal az első ottani igazolt beteg megjelenése után már népszerűtlenebb, mint előtte volt.

Kormánypártok támogatottságának változása az első igazolt koronavírus fertőzött megjelenése után 30/60/90/120 nappal

A Kantar havonta méri a G7-országokban a kormányok megítélését. A legfrissebb adatok azt jelzik, hogy a legtöbb országban csökkenő pályán van a népszerűség. A G7 egészében a márciusi 54% és az áprilisi 50% után május végére 48 százalékra csökkent azoknak az aránya, akik bíznak országuk kormányában. A legnagyobb, egy hónap alatt bekövetkezett visszaesést Nagy-Britanniában mérték, ahol 18 százalékpontos volt a csökkenés. Ez megerősíti a fenti, pártpreferencia-méréseken alapuló eredményt. Öt országban ennél jóval mérsékeltebb a tendencia: Olaszországban -6; az Egyesült Államokban és Kanadában egyaránt -4, Németországban és Franciaországban -2 százalékpontos csökkenést figyeltek meg. Az egyedüli pozitív kivétel Japán, ahol viszont 7 ponttal emelkedett a

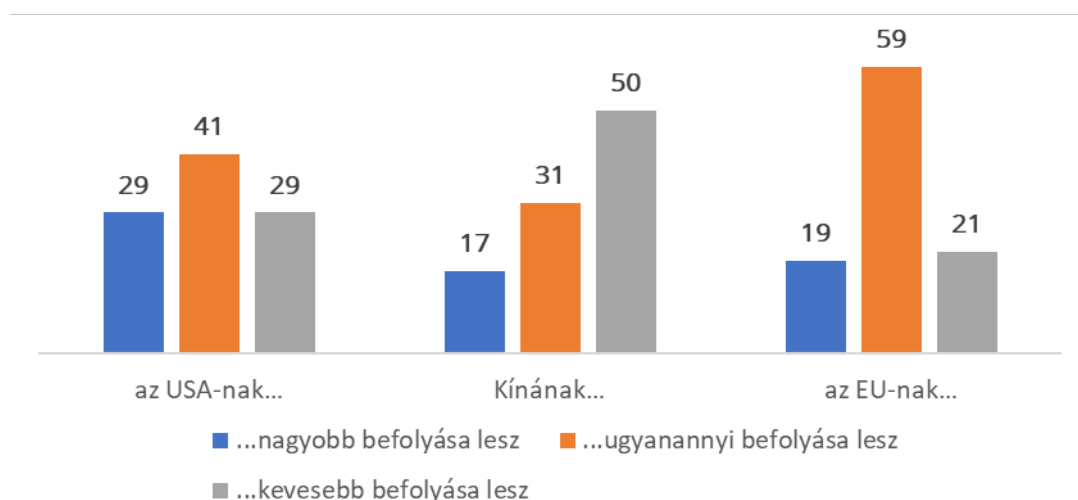
megítélés (Kantar, május). A kormányba vetett bizalom csökkenése előrevetítheti a változást a pártpreferenciákban is, aminek vesztesei a kormányzópartok lehetnek.

Magyarországon a Fidesz támogatottsága már a koronavírus hazai megjelenése előtt is magas volt. A májusi pártpreferencia mérések azt jelzik, hogy a kormánypárt népszerűsége tartotta ezt a szintet, illetve minimálisan még erősödött is. A Medián kutatása megállapítja, hogy a Fidesz szimpatizánsainak elkötelezettsége, mozgósíthatósága – ahogy korábban is – magas. Nagy többségük (91%) elégedett azzal, ahogyan a kormány a koronavírus-válságot kezelte^{clxviii}. A Publicus a február és május közötti öt pártpreferencia-mérésében a Fidesz támogatottsága 29-30 százalék között volt, a választókorúak körében. Azaz itt is a stabilitás rajzolódik ki^{clxix}. A Nézőpont június eleji felmérése 42 százalékos Fidesz-támogatottságot mért, ami megegyezik az év eleji szinttel^{clxx}. A trendek hátterében itthon nem feltétlenül a kormányzati kommunikációban rendkívül sikeresnek mondott járványkezelés áll. A Vox Populi blog nagyobb esélyt ad annak, hogy az őszi önkormányzati választásokat követően megugrott az ellenzék versenyképességébe vetett lakossági hit, ami rövid távon gyengítette a Fideszt. A hihető politikai alternatíva felmutatására tett erőfeszítések lassú kifulladására azonban megfordította a trendet és a kormánypárt a járványhelyzettől függetlenül erősödni kezdett.^{clxxi}

Geopolitikai változások

A Pew Research felmérésében arról is kérdezték az amerikaiakat, hogy mit gondolnak az USA, Kína és az EU világpolitikára gyakorolt befolyásáról. Miként változik meg a koronavírus-járvány után. Az amerikaiak fele úgy látja, hogy Kína pozíciója romlani fog, mindössze 17 százalékuk számít arra, hogy növekedni fog Peking befolyása. Az Egyesült Államok kapcsán nagyon megosztott a lakosság véleménye. Pontosan ugyanannyian vannak azok, akik szerint erősödni fog Washington, mint akik szerint gyengülni (29-29%), miközben a relatív többség (41%) nem számít a befolyás változására. Az EU-val kapcsolatban az amerikaiak abszolút többsége (59%) arra számít, hogy nem lesz változás Brüsszel szerepében^{clxxii}. **Ez azt jelzi, hogy az Atlanti-óceán másik oldaláról nézve Kína és az USA rivalizálása mellett az EU ilyen irányú törekvései másodlagosnak tűnnek.**

Vélemények a világpolitikára gyakorolt befolyás változásáról az amerikaiak körében

Végjegyzetek

- ⁱ Henry Blodget Plotz David, „3 possible futures for the pandemic (and a scary projection)”, Business Insider, elérés 2020. június 16., <https://www.businessinsider.com/three-scenarios-for-coronavirus-pandemic-future-scary-projection-2020-5>.
- ⁱⁱ Hiscott, John, Magdalini Alexandridi, Michela Muscolini, Evelyne Tassone, Enrico Palermo, Maria Soultioti, and Alessandra Zevini. 2020. “The Global Impact of the Coronavirus Pandemic.” Cytokine & Growth Factor Reviews, May. <https://doi.org/10.1016/j.cytogfr.2020.05.10>.
- ⁱⁱⁱ Cooper, Charlie. 2020. “The next Pandemic: Rising Inequality.” POLITICO. April 28, 2020. <https://www.politico.eu/article/the-next-pandemic-rising-inequality-coronavirus-covid19-economic-turmoil-lockdowns/>.
- ^{iv} “Habitat CEO: Coronavirus Pandemic Calls for a World Where We Care for Each Other.” 2019. Habitat for Humanity. 2019. <https://habitat.org/newsroom/2020/habitat-ceo-coronavirus-pandemic-calls-world-where-we-care-each-other>.
- ^v “Intercultural Cities: COVID-19 Special Page.” n.d. Intercultural Cities Programme. Accessed June 15, 2020. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#>.
- ^{vi} “COVID-19 UPDATES FROM RENEW EUROPE MEMBERS.” n.d. Renew Europe CoR. Accessed June 15, 2020. <https://reneweurope-cor.eu/covid-19/?fbclid=IwAR3qzPhRaSvSWWADmiBeYbFeI8EODNS7aRV5UIGwhT6ZaFlwOlq>
- ^{vii} “Június Közepétől Jön Az Alapjövedelem Spanyolországban.” n.d. Portfolio.Hu. Accessed June 15, 2020. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20200529/junius-kozepetol-jon-az-alapjovedelem-spanyolorszagban-434604>.
- ^{viii} “France to Put Domestic Violence Victims in Hotels as Numbers Soar under Coronavirus Lockdown.” 2020. France 24. March 30, 2020. <https://www.france24.com/en/20200330-france-to-put-domestic-violence-victims-in-hotels-as-numbers-soar-under-coronavirus-lockdown>.
- ^{ix} “Coronavirus in the Canary Islands: Women Victims of Gender Violence May Alert Them of Their Situation in Pharmacies - La Provincia.” 2020. Spain’s News. March 18, 2020. <https://spainsnews.com/coronavirus-in-the-canary-islands-women-victims-of-gender-violence-may-alert-them-of-their-situation-in-pharmacies-la-provincia/>.
- ^x Figaro, Madame. 2020. “Les Victimes de Violences Conjugales Peuvent Alerter Leur Pharmacien Pendant Le Confinement.” Madame Figaro. March 27, 2020. <https://madame.lefigaro.fr/societe/dans-les-pharmacies-alerter-quand-on-est-victime-de-violences-conjugales-est-possible-pendant-le-confinement-270320-180489>.
- ^{xi} Pszichiátria a járvány idején: szakmai segítő anyagok gyűjteménye, MPT <http://www.mptpszichiatria.hu/hirek.aspx?nid=99235&cid=468>
- ^{xii} eurocities. 2020. “Live Updates COVID-19 European Cities Respond to the Coronavirus Crisis Zaragoza – Support for Young, Old and Victims of Gender Violence EURO CITIES.” Live Updates COVID-19. April 6, 2020. <https://covidnews.eurocities.eu/2020/04/06/zaragoza-support-for-young-old-and-victims-of-gender-violence/>.
- ^{xiii} <http://psychotherapyinkrakow.com/covid-19-free-help/>
- ^{xiv} “1. Wiener Gemeindebau-Chor Lädt Zum Mitsingen Ein.” n.d. Wohnpartner. Accessed June 15, 2020. <https://wohnpartner-wien.at/aktuelles/detail/1-wiener-gemeindebau-chor-laedt-zum-mitsingen-ein>.
- ^{xv} “A Peu: 1. AMPLIACIÓ TÀCTICA VORERA PONT DEL PASSEIG Afectació: S’elimina 1 Carril de Circulació Cost: Dotat Econòmicament.” n.d. Accessed June 15, 2020. https://covidnews.eurocities.eu/wp-content/uploads/2020/05/Mobility_Terrassa_Covid.pdf.
- ^{xvi} “More Simple MOL Bubi Service during the COVID-19 Pandemic: Online Registration and a Monthly Fee of HUF 100.” 2020. Budapesti Közlekedési Központ. March 26, 2020. <https://bkk.hu/en/2020/03/simple-mol-bubi-service-covid-19-pandemic-online-registration-monthly-fee-huf-100/>.
- ^{xvii} 2020. Thelocal.It. 2020. <https://www.thelocal.it/20200421/milan-announces-major-expansion-of-cycle-paths-and-pedestrian-routes>.
- ^{xviii} 2020. Thelocal.It. 2020. <https://www.thelocal.it/20200514/italy-offers-city-dwellers-up-to-500-to-buy-a-new-bike>.

^{xix} "Smart Cities Have Responded to COVID-19 - MatchUp." n.d. https://www.matchup-project.eu/news/smart-cities-have-responded-to-covid-19/?fbclid=IwAR1eXLpdRG_g1bOt-jj5sA5ykDYkoUBhgWjK5ormMskxuoJoNpuUElIXd8.

^{xx} [https://www.brookings.edu/research/the-fourth-industrial-revolution-and-digitization-will-transform-africa-into-a-global-powerhouse/#:~:text=The%20Fourth%20Industrial%20Revolution%20\(4IR,wireless%20technologies%2C%20among%20others%E2%80%94has](https://www.brookings.edu/research/the-fourth-industrial-revolution-and-digitization-will-transform-africa-into-a-global-powerhouse/#:~:text=The%20Fourth%20Industrial%20Revolution%20(4IR,wireless%20technologies%2C%20among%20others%E2%80%94has)

^{xxi} Integráció: politikailag erős és demokratikus legitimációja az adott politikai berendezkedésnek, a társadalmi rétegek közötti egyenlőtlenségek stabilizáltak vagy nem nőnek, a technológiai, kulturális és viselkedésbeli változások egyöntetűen, széleskörű konszenzust élvezve zajlanak le.

Dezintegráció: az elit és a választók viszonya nem-demokratikus, a politikai és vagyoni polarizáció növekszik, a kulturális, technológiai és életmódbeli változások ad hoc módon vagy csoportonként eltérően alakulnak.

Az integráció eredményeként a nemzetközi szinten a nyugati demokráciák meghatározta intézményes berendezkedés vagy status quo marad, ill. erősödik, míg a dezintegráció a kínai és orosz befolyás kiterjesztéséhez, ezzel összefüggésben egy új, instabil, alternatív világrend formálódásához járul hozzá.

^{xxii} Henry Blodget Plotz David, „3 possible futures for the pandemic (and a scary projection)”, Business Insider, elérés 2020. június 16., <https://www.businessinsider.com/three-scenarios-for-coronavirus-pandemic-future-scary-projection-2020-5>.

^{xxiii} „More Progress, Faster, Is Our Best Defense Against This Pandemic and Future Ones”, *Leapsmag* (blog), 2020. április 7., <https://leapsmag.com/more-progress-faster-is-our-best-defense-against-this-pandemic-and-future-ones/>.

^{xxiv} „The Coronavirus Has Hastened the Post-Human Era”, *TechCrunch* (blog), elérés 2020. június 16., <https://social.techcrunch.com/2020/06/01/the-coronavirus-has-hastened-the-post-human-era/>.

^{xxv} „Semmi sem tartósabb az ideiglenességnél”, elérés 2020. június 16., https://politicalcapital.hu/hirek.php?article_id=2539&fbclid=IwAR33-5mT1zGQ3BWMlqmA4ArAsfglm4EQLiuoB4QABZrEx4lV_oxoApFVYg.

^{xxvi} Cevat G. Aksoy, „Revenge of the Experts: Will COVID-19 Renew or Diminish Public Trust in Science?” (Systemic Risk Centre The London School of Economics and Political Science, 2020. május), http://www.systemicrisk.ac.uk/sites/default/files/downloads/publications/dp-96_o.pdf?fbclid=IwAR1Bo5lL43z_Tc1wZLUMkmvFfIJ_PEDouS3SpSj3NlPvglvzsZEWj-J2aY.

^{xxvii} akiraly, „A nagy gazdasági világválság óta nem látott visszaesésre számít az IMF”, 444, 2020. április 15., <https://444.hu/2020/04/15/a-nagy-gazdasagi-vilagvalsag-ota-nem-latott-visszaesere-szamit-az-imf>.

^{xxviii} „Megdöböntő előrejelzés: az egész évtizedet elintézte a koronavírus?”, Portfolio.hu, elérés 2020. június 16., <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200525/megdobbento-elorejelzes-az-egesz-evtizedet-elintezte-a-koronavirus-433540>.

^{xxix} Charlie Cooper, „The next pandemic: Rising inequality”, POLITICO, 2020. április 28., <https://www.politico.eu/article/the-next-pandemic-rising-inequality-coronavirus-covid19-economic-turmoil-lockdowns/>.

^{xxx} „Coronavirus: The World after the Pandemic”, 2020. április 16., <https://www.ft.com/content/b7801db8-7efa-11ea-82f6-150830b3b99a>.

^{xxxi} Budapest Városdiplmáiai Csoportja a koronavírus idején napi szinten gyűjtötték a városok által bevezetett intézkedéseket. Gyűjtésünk során néhány ötletet az ő hírlevelükből merítettünk.

^{xxxii} Hiscott, John, Magdalini Alexandridi, Michela Muscolini, Evelyn Tassone, Enrico Palermo, Maria Soultioti, and Alessandra Zevini. 2020. “The Global Impact of the Coronavirus Pandemic.” *Cytokine & Growth Factor Reviews*, May. <https://doi.org/10.1016/j.cytogfr.2020.05.010>.

^{xxxiii} Cooper, Charlie. 2020. “The next Pandemic: Rising Inequality.” POLITICO. April 28, 2020. <https://www.politico.eu/article/the-next-pandemic-rising-inequality-coronavirus-covid19-economic-turmoil-lockdowns/>.

^{xxxiv} “Habitat CEO: Coronavirus Pandemic Calls for a World Where We Care for Each Other.” 2019. Habitat for Humanity. 2019. <https://habitat.org/newsroom/2020/habitat-ceo-coronavirus-pandemic-calls-world-where-we-care-each-other>.

-
- xxxv "Touristification: How Tourism and Gentrification Are Changing the Cities around the World." n.d. Accessed June 15, 2020. <https://urbannext.net/touristification-how-tourism-and-gentrification-are-changing-the-cities-around-the-world/>.
- xxxvi "Intercultural Cities: COVID-19 Special Page." n.d. Intercultural Cities Programme. Accessed June 15, 2020. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#>.
- xxxvii "Rent Payments for Public Housing Halted until July | Info Barcelona | Barcelona City Council." n.d. Wwww.Barcelona.Cat. Accessed June 15, 2020. https://www.barcelona.cat/infobarcelona/en/tema/information-about-covid-19/rent-payments-for-public-housing-halted-until-july_932633.html.
- xxxviii "COVID-19 UPDATES FROM RENEW EUROPE MEMBERS." n.d. Renew Europe CoR. Accessed June 15, 2020. <https://reneweurope-cor.eu/covid-19/?fbclid=IwAR3qzPhRaSvSWWADmiBeYbFeI8EODNS7aRV5UIGwhT6ZaFlwOl9>
- xxxix "Live Updates COVID-19. 2020. "Live Updates COVID-19European Cities Respond to the Coronavirus CrisisZaragoza – 198 Beds for the HomelessEUROCITIES," March 30, 2020. <https://covidnews.euocities.eu/2020/03/30/zaragoza-198-beds-for-the-homeless/>.
- xl "Situation Update." n.d. Accessed June 15, 2020. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/MDR00005OU14.pdf>.
- xli "COVID-19 UPDATES FROM RENEW EUROPE MEMBERS." n.d. Renew Europe CoR. <https://reneweurope-cor.eu/covid-19/?fbclid=IwAR3qzPhRaSvSWWADmiBeYbFeI8EODNS7aRV5UIGwhT6ZaFlwOl9zONTewLw>.
- xlii "Kurzarbeitergeld – Informationen Für Arbeitnehmer - Bundesagentur Für Arbeit." n.d. Wwww.Arbeitsagentur.De. Accessed June 15, 2020. <https://www.arbeitsagentur.de/finanzielle-hilfen/kurzarbeitergeld-arbeitnehmer>.
- xliii "How Denmark Got Ahead of the COVID-19 Economic Crisis - Macleans.Ca." n.d. Wwww.Macleans.Ca. Accessed June 15, 2020. <https://www.macleans.ca/economy/economicanalysis/how-denmark-got-ahead-of-the-covid-19-economic-crisis/>.
- xliv "Corona Crisis: Temporary Emergency Bridging Measure NOW." n.d. Business.Gov.Nl. <https://business.gov.nl/subsidy/corona-crisis-temporary-emergency-measure-now/>.
- xlv "Support Measures for Companies Affected by COVID-19 | Invest in Austria." n.d. Investinaustria.At. Accessed June 15, 2020. <https://investinaustria.at/en/blog/2020/03/covid-19-support-measures-companies.php#vier>.
- xlvi "Itt a Kormány Ünnepi Ajándéka: Megjelent a Magyar Kurzarbeit-Szabályozás." n.d. Portfolio.Hu. Accessed June 15, 2020. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200410/itt-a-kormany-unnepi-ajandeka-megjelent-a-magyar-kurzarbeit-szabalyozas-425460>.
- xlvii "Biztosan Nem Fogja Megmenteni a Vállalatokat, Amit a Kormány Kitalált | G7 - Gazdasági Sztorik Érthetően." 2020. G7.Hu. April 14, 2020. <https://g7.hu/kozelet/20200414/biztosan-nem-fogja-megmenteni-a-vallalatokat-amit-a-kormany-kitalalt/>.
- xlviii www.napi.hu. n.d. "Búcsút Vehetünk a Béremelésektől - Ez Lesz a Veszni Hagyott 100 Ezernyi Munkahely Nyomában." Napi.Hu. Accessed June 15, 2020. https://www.napi.hu/magyar_vallalatok/bucsut-vehetunk-a-beremelesektol---ez-lesz-a-veszni-hagyott-100-ezernyi-munkahely-nyomaban.706509.html.
- xliv "Support Measures for Companies Affected by COVID-19 | Invest in Austria." n.d. Investinaustria.At. <https://investinaustria.at/en/blog/2020/03/covid-19-support-measures-companies.php#vier>.
- i "Support Measures for Companies Affected by COVID-19 | Invest in Austria." n.d. Investinaustria.At. Accessed June 15, 2020. <https://investinaustria.at/en/blog/2020/03/covid-19-support-measures-companies.php>.
- li NEWS WIRES. 2020. "French PM Philippe Confirms Massive Investment Plan to Aid Tourism Industry." France 24. France 24. May 14, 2020. <https://www.france24.com/en/20200514-french-pm-%C3%A9douard-philippe-confirms-%E2%82%AC1-3-billion-investment-plan-to-aid-tourism-industry>.
- lii o20. Thelocal.It. 2020. <https://www.thelocal.it/20200514/what-you-need-to-know-about-italy-relaunch-decree>.
- liii "Overview of Covid-19 Measures Taken by the City of Vienna." n.d. Accessed June 15, 2020. <https://covidnews.euocities.eu/wp-content/uploads/2020/05/Vienna-Overview-of-Covid-19-measures-20.5.2020.pdf>.

-
- ^{liv} Mázsár, Tamás; Bitá Dániel: 83 milliárd forintot osztottak ki szállodafejlesztésre, Mészáros és Garancsiék is nagyot szakítottak. 24.hu, 2020 május 25. <https://24.hu/belfold/2020/05/26/szallodafejlesztes-mtu-magyar-turisztikai-ugynokseg-balaton-meszaros-garancsi/>
- ^{lv} "Undocumented Immigrants Are Essential But Exposed In the Coronavirus Pandemic." n.d. Time. <https://time.com/5823491/undocumented-immigrants-essential-coronavirus/>.
- ^{lvi} "FAQ: Covid-19 and Unemployment Insurance." n.d. Akademikernes A-Kasse. Accessed June 15, 2020. <https://aka.dk/nyheder/2020/FAQ-Covid-19-and-unemployment-benefits/>.
- ^{lvii} Finance, Ministry of. 2020. "New Measures to Curb the Financial Impacts of the Coronavirus Outbreak." Government.No. March 28, 2020. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/new-measures-to-curb-the-financial-impacts-of-the-coronavirus-outbreak/id2695404/>.
- ^{lviii} "Legislative Amendment Extends Employees' Right to Unemployment Benefit during Lay-off and Provides Easier and Quicker Access to Unemployment Benefit." n.d. Valtioneuvosto. Accessed June 15, 2020. https://valtioneuvosto.fi/en/article/-/asset_publisher/lakimuutos-laajentaa-lomautetun-oikeutta-tyottomyysetuuteen-seka-nopeuttaa-tyottomyysetuuden-hakemista-ja-saamista?_101_INSTANCE_3qmUeJglxZEK_groupId=1410877.
- ^{lix} "Braga's Public Transport Reduces Fees for the Unemployed." n.d. WwW.TheMayor.Eu. Accessed June 15, 2020. <https://www.themayor.eu/en/bragas-public-transport-reduces-fees-for-the-unemployed>.
- ^{lx} "Havi Bérlet Álláskeresőknék." n.d. Budapesti Közlekedési Központ. Accessed June 15, 2020. <https://bkk.hu/tomegkozlekedes/jegyek-es-berletek/jegy-es-berletarak/havi-berlet-allaskeresoknek/>.
- ^{lxi} "Furloughed Staff in Sweden Retrain to Help Hospitals." 2020. European Data News Hub. April 16, 2020. <https://www.ednh.news/furloughed-staff-in-sweden-retrain-to-help-hospitals/>.
- ^{lxii} "IKK." n.d. Ikk.Hu. Accessed June 15, 2020. <https://ikk.hu/hirek/atkepzesi-lehetoseg-indul-az-ujratervezes-program>.
- ^{lxiii} "VALI - Vállalkozói Információs Portál." n.d. Vali.Ifka.Hu. Accessed June 15, 2020. <https://vali.ifka.hu/courses>.
- ^{lxiv} correspondent, Jon Henley Europe. 2020. "Finnish Basic Income Pilot Improved Wellbeing, Study Finds." The Guardian, May 7, 2020, sec. Society. <https://www.theguardian.com/society/2020/may/07/finnish-basic-income-pilot-improved-wellbeing-study-finds-coronavirus>.
- ^{lxv} Lu, Donna. n.d. "Universal Basic Income Seems to Improve Employment and Well-Being." New Scientist. Accessed June 15, 2020. <https://www.newscientist.com/article/2242937-universal-basic-income-seems-to-improve-employment-and-well-being/>.
- ^{lxvi} "Június Közepétől Jön Az Alapjövdelem Spanyolországban." n.d. Portfolio.Hu. Accessed June 15, 2020. <https://www.portfolio.hu/uzlet/20200529/junius-kozepetol-jon-az-alapjovedelem-spanyolorszagban-434604>.
- ^{lxvii} Veronika, Rippel. 2020. "Spanyolország: Minimális Alapjövdelem 850 Ezer Rászoruló Családnak." Euronews. June 2, 2020. <https://hu.euronews.com/2020/06/02/spanyol-minimalis-alapjovedelem-850-ezer-raszorulo-csaladot-tamogat-a-kormany>.
- ^{lxviii} "Intercultural Cities: COVID-19 Special Page." n.d. Intercultural Cities Programme. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#>.
- ^{lxix} "Intercultural Cities: COVID-19 Special Page." n.d. Intercultural Cities Programme. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#>.
- ^{lxx} "The City of Reggio Emilia Struggling with the Coronavirus Health Emergency." n.d. Intercultural Cities Programme. Accessed June 15, 2020. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/-/the-city-of-reggio-emilia-struggling-with-the-coronavirus-health-emergency>.
- ^{lxxi} "COVID-19 UPDATES FROM RENEW EUROPE MEMBERS." n.d. Renew Europe CoR. <https://reneweurope-cor.eu/covid-19/?fbclid=IwAR3qzPhRaSvSWWADmiBeYbFeI8EODNS7aRV5UIGwhT6ZaFlwOlgzONtewLw>.
- ^{lxxii} "Intercultural Cities: COVID-19 Special Page." 2014. Intercultural Cities Programme. 2014. https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#p_56_INSTANCE_2eUESvPe2DPF.
- ^{lxxiii} United Nations. 2020. "UN Supporting 'Trapped' Domestic Violence Victims during COVID-19 Pandemic | United Nations." United Nations. United Nations. 2020. <https://www.un.org/en/coronavirus/un-supporting-%E2%80%99trapped%E2%80%99-domestic-violence-victims-during-covid-19-pandemic>.

- ^{lxxiv} "France to Put Domestic Violence Victims in Hotels as Numbers Soar under Coronavirus Lockdown." 2020. France 24. March 30, 2020. <https://www.france24.com/en/20200330-france-to-put-domestic-violence-victims-in-hotels-as-numbers-soar-under-coronavirus-lockdown>.
- ^{lxxv} "Coronavirus in the Canary Islands: Women Victims of Gender Violence May Alert Them of Their Situation in Pharmacies - La Provincia." 2020. Spain's News. March 18, 2020. <https://spainsnews.com/coronavirus-in-the-canary-islands-women-victims-of-gender-violence-may-alert-them-of-their-situation-in-pharmacies-la-provincia/>.
- ^{lxxvi} Figaro, Madame. 2020. "Les Victimes de Violences Conjugales Peuvent Alerter Leur Pharmacien Pendant Le Confinement." Madame Figaro. March 27, 2020. <https://madame.lefigaro.fr/societe/dans-les-pharmacies-alerter-quand-on-est-victime-de-violences-conjugales-est-possible-pendant-le-confinement-270320-180489>.
- ^{lxxvii} eurocities. 2020. "Live Updates COVID-19 European Cities Respond to the Coronavirus Crisis Ljubljana – Domestic Violence Awareness EURO CITIES." Live Updates COVID-19. May 6, 2020. <https://covidnews.eurocities.eu/2020/05/06/ljubljana-domestic-violence-awareness/>.
- ^{lxxviii} "Neue Österreichweite Rufnummer Für Männerberatung." n.d. Vienna.At. Accessed June 15, 2020. <https://www.vienna.at/neue-oesterreichweite-rufnummer-fuer-maennerberatung/6593592>.
- ^{lxxix} <https://www.parlament.hu/irom41/10393/10393.pdf?fbclid=IwAR1MXwzCwhrac85QAUryZ8boNWRwb6-Z8A-QOKb4NjKKFwmweNuRMtdOvo>
- ^{lxxx} 2020. TheLocal.Fr. 2020. <https://www.thelocal.fr/20200604/benefits-great-things-your-french-boss-owes-you>.
- ^{lxxxi} "Megszavazták: Jogosultak Fizetett Szabadnapokra a Szülők, Ha Az Iskolák Felfüggesztik Tevékenységüket." n.d. <https://www.transindex.ro>. Accessed June 15, 2020. http://itthon.transindex.ro/?hir=58841&megszavaztak_jogosultak_fizetett_szabadnapokra_a_szulok_ha_az_i
- ^{lxxxii} "Minister Says 'Virtual' School in Croatia Functioning." n.d. Croatia Week. Accessed June 15, 2020. <https://www.croatiaweek.com/minister-says-virtual-school-in-croatia-functioning/>.
- ^{lxxxiii} "Oppiminen | Yle.Fi." n.d. Yle.Fi. Accessed June 15, 2020. <https://yle.fi/aihe/oppiminen>.
- ^{lxxxiv} "Coronavirus: Nordic Digital Educators Collaborate with Authorities amid Pandemic." n.d. ComputerWeekly.Com. Accessed June 15, 2020. <https://www.computerweekly.com/news/252481708/Coronavirus-Nordic-digital-educators-collaborate-with-authorities-amid-pandemic>.
- ^{lxxxv} "How Countries Are Using Edtech (Including Online Learning, Radio, Television, Texting) to Support Access to Remote Learning during the COVID-19 Pandemic." n.d. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/topic/edutech/brief/how-countries-are-using-edtech-to-support-remote-learning-during-the-covid-19-pandemic>.
- ^{lxxxvi} "COVID-19 UPDATES FROM RENEW EUROPE MEMBERS." n.d. Renew Europe CoR. <https://reneweurope-cor.eu/covid-19/?fbclid=IwAR3qzPhRaSvSWWADmiBeYbFeI8EODNS7aRV5UIGwhT6ZaFlwOI>
- ^{lxxxvii} "Finnish PM Holds Press Conference for Children." n.d. Yle Uutiset. Accessed June 15, 2020. https://yle.fi/uutiset/osasto/news/finnish_pm_holds_press_conference_for_children/11321
- ^{lxxxviii} "Overview of Covid-19 Measures Taken by the City of Vienna." n.d. <https://covidnews.eurocities.eu/wp-content/uploads/2020/05/Vienna-Overview-of-Covid-19-measures-20.5.2020.pdf>.
- ^{lxxxix} "Pszichiátria a járvány idején: szakmai segítő anyagok gyűjteménye, MPT" <http://www.mptpszichiatria.hu/hirek.aspx?nid=99235&cid=468>
- ^{xc} eurocities. 2020. "Live Updates COVID-19 European Cities Respond to the Coronavirus Crisis Zaragoza – Support for Young, Old and Victims of Gender Violence EURO CITIES." Live Updates COVID-19. April 6, 2020. <https://covidnews.eurocities.eu/2020/04/06/zaragoza-support-for-young-old-and-victims-of-gender-violence/>.
- ^{xci} "Move for Life - Senior Sport | Intelligent Cities Challenge." n.d. www.intelligentcitieschallenge.eu. Accessed June 15, 2020. <https://www.intelligentcitieschallenge.eu/move-life-senior-sport>.
- ^{xcii} "Intercultural Cities: COVID-19 Special Page." n.d. Intercultural Cities Programme. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#>.
- ^{xciii} "Platform for Matching Vulnerable People with Volunteers | Intelligent Cities Challenge." n.d. www.intelligentcitieschallenge.eu. Accessed June 15, 2020. <https://www.intelligentcitieschallenge.eu/platform-matching-vulnerable-people-volunteers>.

-
- ^{xciv} "We Amsterdam Website (Volunteers Matchmaking) | Intelligent Cities Challenge." n.d. www.intelligentcitieschallenge.eu/we-amsterdam-website-volunteers-matchmaking. Accessed June 15, 2020.
- ^{xcv} <http://psychotherapyinkrakow.com/covid-19-free-help/>
- ^{xcvi} "1. Wiener Gemeindebau-Chor Lädt Zum Mitsingen Ein." n.d. Wohnpartner. Accessed June 15, 2020. <https://wohnpartner-wien.at/aktuelles/detail/1-wiener-gemeindebau-chor-laedt-zum-mitsingen-ein>.
- ^{xcvii} "Latvia's Online e-Parliament Goes Live." n.d. Eng.Lsm.Lv. Accessed June 15, 2020. <https://eng.lsm.lv/article/politics/saeima/latvias-online-e-parliament-goes-live.a361355/>.
- ^{xcviii} "Braga Employs New Approaches during Pandemic." n.d. www.themayor.eu. Accessed June 15, 2020. <https://www.themayor.eu/en/braga-employs-new-approaches-during-pandemic>.
- ^{xcix} "OLVG Corona Check (Website and Mobile App) | Intelligent Cities Challenge." n.d. www.intelligentcitieschallenge.eu. Accessed June 15, 2020. <https://www.intelligentcitieschallenge.eu/olvg-corona-check-website-and-mobile-app>.
- ^c "Covidom, Home Tele-Monitoring Solution | Intelligent Cities Challenge." n.d. www.intelligentcitieschallenge.eu. Accessed June 15, 2020. <https://www.intelligentcitieschallenge.eu/covidom-home-tele-monitoring-solution>.
- ^{ci} "COVID-19 UPDATES FROM RENEW EUROPE MEMBERS." n.d. Renew Europe CoR. <https://reneweurope-cor.eu/covid-19/?fbclid=IwAR3qzPhRaSvSWWADmiBeYbFeI8EODNS7aRV5UIGwhT6ZaFlwOlgzONte>
- ^{cii} "Smart Plateforme." n.d. Smartidf.Services. Accessed June 15, 2020. <https://smartidf.services/fr/industrie-solidarite-covid19>.
- ^{ciiii} "Cities' Response to COVID-19 | Creative Cities Network." n.d. En.Unesco.Org. Accessed June 15, 2020. <https://en.unesco.org/creative-cities/content/cities-response-covid-19>.
- ^{civ} "Més Que Mai Comerç de Gavà (More than Ever Local Trade) | Intelligent Cities Challenge." n.d. www.intelligentcitieschallenge.eu. Accessed June 15, 2020. <https://www.intelligentcitieschallenge.eu/mes-que-mai-comerc-de-gava-more-ever-local-trade>.
- ^{cv} eurocities. 2020. "Live Updates COVID-19 European Cities Respond to the Coronavirus Crisis Groningen – Fund for Entrepreneurial Solutions EUROCITIES." Live Updates COVID-19. April 20, 2020. <https://covidnews.eurocities.eu/2020/04/20/groningen-fund-for-entrepreneurial-solutions/>.
- ^{cvi} "Intercultural Cities: COVID-19 Special Page." n.d. Intercultural Cities Programme. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#>.
- ^{cvi} "Taiwan-Denmark Develop Rapid Test Kit for COVID-19." n.d. www.biospectrumasia.com. Accessed June 15, 2020. <https://www.biospectrumasia.com/news/26/15814/taiwan-denmark-develop-rapid-test-kit-for-covid-19.html>.
- ^{cviii} "Coronavirus Tests Offered at Vienna Airport." n.d. BBC News. Accessed June 15, 2020. <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-52599554/coronavirus-tests-offered-at-vienna-airport-to-avoid-quarantine>.
- ^{cix} "Iceland: Tested and Confirmed Coronavirus Cases 2020." n.d. Statista. <https://www.statista.com/statistics/1106855/tested-and-confirmed-coronavirus-cases-in-iceland/>.
- ^{cx} "Smart Cities Have Responded to COVID-19 - MatchUp." n.d. Accessed June 15, 2020. https://www.matchup-project.eu/news/smart-cities-have-responded-to-covid-19/?fbclid=IwAR1eXLpdRG_g1bOt-jj5sA5ykDYkoUBhgwJjK5ormMskxuoJoNpuUElIXd8.
- ^{cx} "Smart Cities Have Responded to COVID-19 - MatchUp." n.d. https://www.matchup-project.eu/news/smart-cities-have-responded-to-covid-19/?fbclid=IwAR1eXLpdRG_g1bOt-jj5sA5ykDYkoUBhgwJjK5ormMskxuoJoNpuUElIXd8.
- ^{cxii} "COVID-19, Digital Surveillance and the Threat to Your Rights." n.d. www.amnesty.org. Accessed June 15, 2020. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/04/covid-19-surveillance-threat-to-your-rights/>.
- ^{cxiii} mfor.hu. 2020. "A Fuvarosokra Is Kiterjesztették a Két Éves Munkaidőkeretet." Mfor.Hu - Menedzsment Fórum. May 26, 2020. <https://mfor.hu/cikkek/makro/a-fuvarosokra-is-kiterjesztettek-a-ket-eves-munkaidokeretet.html>.
- ^{cxiv} Welle (www.dw.com), Deutsche. n.d. "German Labor Minister Calls for Right to Work from Home | DW | 26.04.2020." DW.COM. Accessed June 15, 2020. <https://www.dw.com/en/german-labor-minister-calls-for-right-to-work-from-home/a-53253366>.

- ^{cxv} eurocities. 2020. "Live Updates COVID-19 European Cities Respond to the Coronavirus Crisis Palermo – Boosting Digital Competence EUROCITIES." Live Updates COVID-19. May 20, 2020. <https://covidnews.eurocities.eu/2020/05/20/palermo-boosting-digital-competence/>.
- ^{cxvi} "Intercultural Cities: COVID-19 Special Page." n.d. Intercultural Cities Programme. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#>.
- ^{cxvii} "COVID-19 UPDATES FROM RENEW EUROPE MEMBERS." n.d. Renew Europe CoR. <https://reneweurope-cor.eu/covid-19/?fbclid=IwAR3qzPhRaSvSWWADmiBeYbFeI8EODNS7aRV5UIGwhT6ZaFlwOlGzONTewL>
- ^{cxviii} "A Peu: 1. AMPLIACIÓ TÀCTICA VORERA PONT DEL PASSEIG Afectació: S'elimina 1 Carril de Circulació Cost: Dotat Econòmicament." n.d. Accessed June 15, 2020. https://covidnews.eurocities.eu/wp-content/uploads/2020/05/Mobility_Terrassa_Covid.pdf.
- ^{cxix} 2020. The Local.it. 2020. <https://www.thelocal.it/20200421/milan-announces-major-expansion-of-cycle-paths-and-pedestrian-routes>.
- ^{cxx} 2020. The Local.it. 2020. <https://www.thelocal.it/20200514/italy-offers-city-dwellers-up-to-500-to-buy-a-new-bike>.
- ^{cxxi} 2020. The Local.it. 2020. <https://www.thelocal.it/20190212/bari-becomes-first-italian-city-to-pay-people-to-bike-to-work>.
- ^{cxxii} "More Simple MOL Bubi Service during the COVID-19 Pandemic: Online Registration and a Monthly Fee of HUF 100." 2020. Budapesti Közlekedési Központ. March 26, 2020. <https://bkk.hu/en/2020/03/simple-mol-bubi-service-covid-19-pandemic-online-registration-monthly-fee-huf-100/>.
- ^{cxxiii} "A Milano Arriva Acciona: Tutto Quello Che c'è Da Sapere Sui Nuovi Scooter in Sharing e 100% Elettrici | Economyup." n.d. Accessed June 15, 2020. <https://www.economyup.it/automotive/a-milano-arriva-acciona-tutto-quello-che-ce-da-sapere-sui-nuovi-scooter-in-sharing-e-100-elettrici/>.
- ^{cxxiv} "Coronavirus: City of Brussels Lowers Speed Limit to 20 Km/H." 2020. The Brussels Times. April 21, 2020. <https://www.brusselstimes.com/brussels/107383/coronavirus-city-of-brussels-lowers-speed-limit-to-20-km-h/>.
- ^{cxxv} "Germany's Coronavirus Package Shows the Growth of Green Stimulus." n.d. Fortune. Accessed June 15, 2020. <https://fortune.com/2020/06/04/germany-green-coronavirus-stimulus-ceo-daily/>.
- ^{cxxvi} Reuters. 2020. "Germany Will Require All Petrol Stations to Provide Electric Car Charging," June 4, 2020. [https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-germany-autos/germany-forces-all-petrol-stations-to-provide-electric-car-charging-idUSKBN23B1WU#:~:text=FRANKFURT%20\(Reuters\)%20%2D%20Germany%20](https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-germany-autos/germany-forces-all-petrol-stations-to-provide-electric-car-charging-idUSKBN23B1WU#:~:text=FRANKFURT%20(Reuters)%20%2D%20Germany%20)
- ^{cxxvii} Berman, Bradley. 2020. "France Makes EVs Central to an \$8.8 Billion Plan to Rescue Its Auto Industry." Electrek. May 26, 2020. <https://electrek.co/2020/05/26/france-makes-evs-central-to-an-8-8-billion-plan-to-rescue-its-auto-industry/>.
- ^{cxxviii} "Air France's Bailout 'climate Conditions' Explained | Transport & Environment." n.d. [Www.Transportenvironment.Org](https://www.transportenvironment.org/publications/air-frances-bailout-climate-conditions-explained). Accessed June 15, 2020. <https://www.transportenvironment.org/publications/air-frances-bailout-climate-conditions-explained>.
- ^{cxxix} 2020. The Local.it. 2020. <https://www.thelocal.it/20200514/italy-offers-city-dwellers-up-to-500-to-buy-a-new-bike>.
- ^{cxx} Britton, Paul. 2020. "New Social Distancing Guidance for Train Passengers as Services Increase." Men. May 18, 2020. <https://www.manchestereveningnews.co.uk/news/greater-manchester-news/trains-new-timetable-coronavirus-capacity-18267665>.
- ^{cxxxi} "Ne Feledje! Hétfőtől Kötelező Az Arc Eltakarása a Közösségi Közlekedésben." 2020. Budapesti Közlekedési Központ. April 25, 2020. <https://bkk.hu/2020/04/ne-feledje-hetfotol-kotelezo-az-arc-eltakarasa-kozossegi-kozlekedesben/>.
- ^{xxxii} Britton, Paul. 2020. "New Social Distancing Guidance for Train Passengers as Services Increase." Men. May 18, 2020. <https://www.manchestereveningnews.co.uk/news/greater-manchester-news/trains-new-timetable-coronavirus-capacity-18267665>.
- ^{xxxiii} "School Streets Help Students Arrive Safely in The Hague." n.d. Dutch Cycling Embassy. Accessed June 15, 2020. <https://www.dutchcycling.nl/en/news/blog/school-streets-help-students-arrive-safely-in-the-hague>.
- ^{xxxiv} Henley, Jon. 2020. "Lithuanian Capital to Be Turned into Vast Open-Air Cafe." The Guardian, April 28, 2020, sec. World news. <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/28/lithuanian-capital-to-be-turned-into-vast-open-air-cafe-vilnius>.

-
- cxv "Coronavirus: Hand Sanitizer Distributors Soon Everywhere in Paris." n.d. Www.Sortiraparis.Com. Accessed June 15, 2020. <https://www.sortiraparis.com/news/coronavirus/articles/215515-coronavirus-hand-sanitizer-distributors-soon-everywhere-in-paris/lang/en>.
- cxvi Welle (www.dw.com), Deutsche. n.d. "Coronavirus: Germany to Centralize Supply Chains, Set Prices on Masks, Protective Gear | DW | 30.03.2020." DW.COM. <https://www.dw.com/en/coronavirus-germany-to-centralize-supply-chains-set-prices-on-masks-protective-gear/a-52952314>.
- cxvii "Eurobarometer 40 Years: Effects of the Economic and Financial Crisis on European Public Opinion" (Európai Bizottság, 2014), http://ec.europa.eu/public_opinion/topics/fs1_crisis_40_en.pdf.
- cxviii "Public opinion monitoring in the time of COVID-19" (Európai Parlament, 2020. június 3.), <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2020/covid19/en-public-opinion-in-the-time-of-COVID19-03062020.pdf>.
- cxix "Confidence indicators by sector", Eurostat, elérés 2020. június 10., <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TEIBSo20/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=a9875dod-d8d7-4ad5-9022-852fa5e36436>.
- cxl "Public opinion monitoring in the time of COVID-19" (Európai Parlament, 2020. június 9.), <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2020/covid19/en-public-opinion-in-the-time-of-COVID19-09062020.pdf>.
- cxli "Pártok támogatottsága — 2020 május" (Publicus-Népszava, 2020. június 10.), <https://publicus.hu/blog/partok-tamogatottsaga-2020-majus/>.
- cxlii "A koronavírus-járvány gazdasági és társadalmi következményei" (Tárki, 2020. május 10.), https://www.tarki.hu/sites/default/files/2020-05/covid_2020_05_10_fin.pdf.
- cxliii "COVID-19 Community Mobility Report", COVID-19 Community Mobility Report, elérés 2020. június 15., <https://www.google.com/covid19/mobility?hl=hu>.
- cxliv "A koronavírus-járvány gazdasági és társadalmi következményei".
- cxlv "Public opinion monitoring in the time of COVID-19", 2020. június 3.
- cxlvi "Public Opinion in the EU in Time of Coronavirus Crisis", Public opinion in the EU in time of coronavirus crisis, elérés 2020. június 15., <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/eurobarometer/public-opinion-in-the-eu-in-time-of-coronavirus-crisis>.
- cxlvii "Drop in the public approval and trust of G7 governments" (Kantar, 2020. június 4.), <https://www.kantar.com/inspiration/politics/public-approval-and-trust-in-government-falls-in-G7-and-plummets-in-UK>.
- cxlviii "Összeesküvés-elméletek, álhírek, babonák a magyar közvéleményben" (Political Capital, 2018. november 7.), https://www.politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=2323.
- cxlix "Public opinion monitoring in the time of COVID-19", 2020. június 9.
- cl "More think opening businesses puts too many people at risk of COVID-19 and we need to wait" (Ipsos, 2020. június 3.), <https://www.ipsos.com/en/more-think-opening-businesses-puts-too-many-people-risk-covid-19-and-we-need-wait>.
- cli "More think opening businesses puts too many people at risk of COVID-19 and we need to wait".
- clii "Koronavírus: előzetes várakozások, a társadalmi és gazdasági változások hatásai" (Publicus-Népszava, 2020. április 29.), <https://publicus.hu/blog/koronavirus-elozetes-varakozasok-a-tarsadalmi-es-gazdasagi-valtozasok-hatasai/>.
- cliii "Public Opinion in the EU in Time of Coronavirus Crisis".
- cliv "Public Opinion in the EU in Time of Coronavirus Crisis".
- clv "Drop in the public approval and trust of G7 governments".
- clvi "COVID-19 contact tracing apps are coming to a phone near you. How will we know whether they work?", Science Mag, 2020. május 21., <https://www.sciencemag.org/news/2020/05/countries-around-world-are-rolling-out-contact-tracing-apps-contain-coronavirus-how>.
- clvii "Drop in the public approval and trust of G7 governments".
- clviii "Public Opinion in the EU in Time of Coronavirus Crisis".
- clix "Public opinion monitoring in the time of COVID-19", 2020. június 3.
- clx "Public opinion monitoring in the time of COVID-19", 2020. június 9.

-
- clxi „A koronavírus-járvány gazdasági és társadalmi következményei”.
- clxii „A járvány enyhül, a Fidesz erősödik, de a 30 év alattiak közt elvérezne” (Medián, 2020. június 10.), https://hvg.hu/360/20200610_A_jarvany_enyhulesevel_erosodott_a_Fidesz_de_a_30_ev_alattiak_kozt_elverezne.
- clxiii „Koronavírus: előzetes várakozások, a társadalmi és gazdasági változások hatásai”.
- clxiv „Rally ‘round the flag effect”, Wikipedia, elérés 2020. június 5., https://en.wikipedia.org/wiki/Rally_%27round_the_flag_effect.
- clxv Brian L. Burke, Spee Kosloff, és Mark J. Landau, „Death Goes to the Polls: A Meta-Analysis of Mortality Salience Effects on Political Attitudes”, *Political Psychology* 34, sz. 2 (2013): 183–200.
- clxvi „POLITICO Poll of Polls — Polling from across Europe. Updated daily. - POLITICO”, elérés 2020. június 15., <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/>.
- clxvii „Coronavirus COVID-19 (2019-nCoV)”, elérés 2020. június 15., <https://www.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>.
- clxviii „A járvány enyhül, a Fidesz erősödik, de a 30 év alattiak közt elvérezne”.
- clxix „Pártok támogatottsága — 2020 május”.
- clxx „A Jobbik 2022-re fölösleges lehet” (Nézőpont Intézet, 2020. június 12.), <https://nezopontintezet.hu/2020/06/12/a-jobbik-2022-re-folosleges-lehet/>.
- clxxi kalauz Vox Populi, „Miként alakította a járványhelyzet kezelése a politikai közvéleményt Magyarországon?”, *Vox Populi* (blog), 2020. június 13., <https://kozvelemenyn.wordpress.com/2020/06/13/mikent-alakitotta-a-jarvanyhelyzet-kezelese-a-politikai-kozvelemenyt-magyarorszagon/>.
- clxxii „How Americans envision a post-pandemic world order” (Pew, 2020. június 2.), <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/06/02/how-americans-envision-a-post-pandemic-world-order/>.